

ถอดความหมายและบทเรียนจากเรื่องราว
การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุหลิมาล*
(The Meanings and Lessons Learned
from the Story of Being an Arahanta
of Phra Ongkhulimal)

เทียมจิตร พ่วงสมจิตร**
(Tiamjit Puangsomjit)

* บทความเรื่อง “ถอดความหมายและบทเรียนจากเรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุหลิมาล” เป็นบทความที่เขียนขึ้นจากผลการวิจัยเรื่อง “อภิป്രายความการเป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุหลิมาล ว่าด้วยพุทธธรรมและทุนมนุษย์” เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

** นักวิจัยชำนาญการพิเศษ ประจำสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Researcher, Senior Professional Level of Thai Khadi Research Institute, Thammasat University).

Received: April 6, 2022
Revised: November 8, 2022
Accepted: February 1, 2023

บทความวิจัย
-
วิชาการ

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ถอดความหมายและบทเรียนจากเรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลิมาล” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและบทเรียนจากเรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลิมาล โดยมุ่งเน้นการสืบค้นจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา พบว่า เป็นประวัติชีวิตของพระอรหันตสาวกที่ชื่อองค์กุลิมาล ที่ดำเนินไปด้วยกรรมและผลของกรรมมาหลายภพหลายชาติ จนได้เป็นพระอรหันต์ด้วยการหลีกออกไปปฏิบัติสมณธรรมแต่เพียงลำพัง ด้วยความตั้งใจทุกทั้งกายและใจ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทจนได้ปัญญาอันยิ่ง ส่วนที่เป็นความหมายแฝงนั้นเป็นความหมายในทางธรรม พบว่า เป็นเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักกรรมที่มีสาเหตุเกิดจากอกุศลมูล (โลภ โกรธ หลง) สามารถหลุดพ้นจากบ่วงกรรมนี้ได้ด้วยหลักธรรมที่ชื่อว่า ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีกัลยาณมิตรคือพระพุทธเจ้าและคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คอยประคับประคองให้ความช่วยเหลือ เรียกได้ว่าเป็นสูตรที่เรียงร้อยความหมายของหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาไว้อย่างแนบคายภายใต้ประวัติชีวิตของบุคคลที่ได้เป็นพระอรหันต์สามารถถอดเป็นบทเรียนได้หลายประการ ได้แก่ ความสำคัญของการเปลี่ยนทีปฏิภูมิจากมิถิยาปฏิภูมิเป็นสัมมาทีปฏิภูมิ การมีไตรสิกขา ความสำคัญของกัลยาณมิตร ความเสียหายที่เกิดจากการมีปาปมิตร ข้อคิดควรระวังในการให้โอกาสต่อผู้กระทำความผิดที่ควรอยู่ในกฎระเบียบและความเหมาะสม เพื่อป้องกันการเกิดความอยุติธรรมในสังคม และเป็นเรื่องราวที่เป็นตัวอย่างของชาติในขณะจิตที่เป็นประโยชน์ต่อการบรรลุธรรม และแนวคิดเรื่องกรรมที่ส่งผลอย่างมีความคงตัวสูง จึงควรสำรวมระวังกาย วาจา ใจในการกระทำกรรมไว้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: องค์กุลิมาล, ความหมาย, ถอดบทเรียน

ABSTRACT

This article, “The Meanings and Lessons Learned from the Story of Being an Arahanta of Phra Ongkhulimal”, has the objective to present the results of studying the meanings and lessons learned from the story of being an Arahanta of Phra Ongkhulimal focusing on the search from Tripitaka Canon and Atthakatha (commentaries). It was found that this was the story of the life of an Arahanta Savaka (disciple) named Ongkhulimal that occurred as Kamma and results of Kamma for several Bhava (existences) and several Jati (births) until he had achieved the state of Arahanta by living the life of a recluse to practice Samana Dhamma (Dhamma for Buddhist monks) alone with the intention to devote both his body and mind to the practice and refrain from Pamada (carelessness) until he had achieved the supreme Panna (wisdom). As for the concealed meaning, it is the meaning in terms of Buddhist Dhamma principles which comprise the Kamma principle caused by Akusalamula (the three roots of evil: Lobha (greediness), Moha (ignorance) and Dosa (anger) respectively), and the ability to escape from these three evil roots by adhering to the Dhamma principle of Trisikkha (training in higher morality, in higher mentality, and in higher wisdom), with the Buddha as Kalyanamitra (good friend) to provide guidance and assistance. It can be mentioned that this is a Sutta (discourse) that ingeniously compiles the meanings of important Buddhist Dhamma principles under the life story of a disciple who had achieved the state of Arahanta. There are several lessons that can be learned from this story, namely, the importance of changing Dhitthi (belief) from Micchadhitthi (false belief) to Sammadhitthi (true belief); the having of Trisikkha; the importance of Kalyanamitra; the damages caused by having

Papamitra (sinful friend); the precautious idea on giving an opportunity for misbehaved persons to correct themselves that should be within the laws, regulations and appropriateness in order to prevent injustice in the society; the story of the occurrence of Jati (birth or rebirth) in the instant mind that is useful for achieving Dhamma; and the concept of Kamma will have effects that are highly sustainable. Therefore, each person should highly control his/her own body, words and mind in committing their own Kamma.

Keywords: Ongkhulimal, Meaning, Lesson learned

บทนำ

พระองค์คุณคเณศเป็นโจรที่มีความโหดร้ายและมีชื่อเสียงโด่งดังตั้งแต่ก่อนมาเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านเคยฆ่ามนุษย์มาแล้วไม่น้อยกว่า 999 คน แต่กลับเป็นบุคคลที่ได้รับโอกาสพิเศษหลายประการ เช่น ได้เข้าไปอยู่ในข่ายพระพุทธานุภาพ พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรม โจรองค์คุณคเณศมีดวงตาเห็นธรรมจึงทูลขอบวชเป็นพระภิกษุ พระพุทธเจ้าประทานการบวชที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ได้บาตรและจีวรอันเป็นทิพย์ ต่อมาได้รับพระกรุณาจากพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ทำสักกิริยา สุดท้ายได้เป็นพระอรหันต์ ในชั้นคัมภีร์อรรถกถา พระอรรถกถาจารย์จัดให้พระองค์คุณคเณศ เป็นหนึ่งในพระอรหันต์อัสติมหาสาวก ในความหมายว่า พระอรหันต์ที่เป็นมหาสาวกในจำนวน 80 องค์ [ThagA. (Thai) 53/560 - 561]¹ อย่างไรก็ตาม พระองค์คุณคเณศได้รับแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะในด้านหนึ่งด้านใด

ด้วยความขัดแย้งกันระหว่างการกระทำของโจรองค์คุณคเณศที่นับว่าเป็นคนใจบาปหยาบช้า แต่ได้รับโอกาสพิเศษหลายครั้ง ดังที่ได้กล่าวข้างต้น สุดท้ายยังประสบความสำเร็จในทางธรรม ได้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา จึงทำให้เรื่องเล่าได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คุณคเณศเป็นประเด็นปัญหาอยู่ในความสนใจของสังคมไทยมาโดยตลอด ทั้งยังเป็นราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชปวงญาณคณะสงฆ์ใน

¹ การอ้างอิงหลักฐานคัมภีร์พระไตรปิฎกใช้ระบบ เล่ม/ชื่อ/หน้า โดยอ้างจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในส่วนของอรรถกถาอ้างจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. สำหรับชื่อย่อคัมภีร์ภาษาอังกฤษใช้ตามหนังสือ “Buddhadhamma: The Laws of Nature and their Benefits to Life” (Bhikkhu P.A. Pautto 2017) จำแนกตามหมวดคัมภีร์ดังนี้ A. = Aṅguttaranikāya (อังคุตตรนิกาย), Ap. = Apadāna (อปทาน), D. = Dīghanikāya (ทีฆนิกาย), DA. = Dīghanikāya Aṭṭkathā (ทีฆนิกายอรรถกถา), J. = Jātaka (ชาดก), JA. = Jātaka Aṭṭkathā (ชาดกอรรถกถา), KhA. =, Khuddakapāṭha Aṭṭkathā (ขุททกปาฐะอรรถกถา), M. = Majjhimanikāya (มัชฌิมนิกาย), MA. = Majjhimanikāya Aṭṭkathā (มัชฌิมนิกายอรรถกถา), SA. = Saṃyuttanikāya Aṭṭkathā (สังยุตตนิกายอรรถกถา), Sn. = Suttanipāṭa (สุตตนิบาตขุททกนิกาย), ThagA. = Theragāthā Aṭṭkathā (เถรคาถาอรรถกถา), ThigA. Therīgāthā Aṭṭkathā (เถรีคาถาอรรถกถา), UdA. = Udāna Aṭṭkathā (อุทานอรรถกถา), VinI. = Mahāvagga (วินัยปิฎก มหาวรรค).

เกือบทุกรัชสมัย ยกตัวอย่างในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีพระราชปฐกฐาณาคณะสงฆ์ว่าพระองค์กุศลมาเคยเป็นโจรใจบาปหยาบช้า ทำปาณาติบาตมามาก แม้ในชาติสุดท้ายก็ยังก่อบาปกรรม แต่ทำไม่ได้เป็นพระอรหันต์ [See more in Meeting of the Royal Ordinance Region 3, the Royal Ordinance in the reign of King Rama I (Part 2) 1921: 68] ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงมีพระราชปรารภเมื่อก่อนวันเข้าพรรษา พ.ศ. 2508 โดยผ่านนาย มณีพันธ์ จารุตุล อุปนายกคณะกรรมการศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ชาวพุทธทั้งหลายช่วยกันคิดและพิจารณาว่า “เหตุใดผู้ร้ายฆ่าคนตายจึงเป็นพระอรหันต์ได้” (Kaewsom 1978: 5) แม้ในปัจจุบัน เรื่องของพระองค์กุศลมาก็ยังถูกนำมาอ้างหรือกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะการอ้างอิงเพื่อให้โอกาสต่อผู้กระทำความผิด ยกตัวอย่าง กรณีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่งรับเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้กับผู้ที่กำลังถูกดำเนินคดีความจากทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งได้เกิดกระแสเสียงคัดค้านขึ้นในสังคมเป็นจำนวนมาก ที่พบเห็นได้ง่ายคือในสื่อสังคมออนไลน์ พระสงฆ์รูปนั้นได้อ้างเรื่องของโจรองค์กุศลมา แม้มีความผิดบาปมากมายแต่ยังได้รับโอกาสจากพระพุทธเจ้า และการอ้างเรื่องคุณค่าในความเป็นมนุษย์ (Pornchokchai 2021) และมีอีกหลายกรณีในลักษณะเดียวกันนี้ โดยยกเรื่องการให้โอกาสต่อผู้กระทำความผิดให้ได้กลับตัวเป็นคนดี เช่นพระองค์กุศลมาได้รับโอกาสจากพระพุทธเจ้า และเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วก็สามารถบรรลुरुธรรมเป็นพระอรหันต์ได้

การศึกษาหาความหมายจากเนื้อความในเรื่องราวชีวิตของพระองค์กุศลมาที่ได้เป็นพระอรหันต์ จึงเป็นประโยชน์ ทำให้ทราบว่า การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุศลมานั้น เป็นได้อย่างไรเมื่อมองตามหลักในพระพุทธศาสนา มีความหมายที่เป็นระดับของภาษา และความหมายแฝงเป็นอย่างไร ความรู้ชุดนี้มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจในประเด็นการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุศลมาอย่างลึกซึ้ง สามารถศึกษาได้โดยใช้แนวการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสัญญาวิทยา หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาท และแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งเป็นวิทยาการสมัยใหม่อย่างหนึ่ง ในความหมายว่าเป็นความสามารถหลาย ๆ อย่างที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทั้งที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด หรือเกิดจากการสะสมเรียนรู้ โดยแต่ละบุคคลที่เกิดมาจะมีลักษณะเฉพาะ

หรือที่เรียกว่า ยีนส์ ของแต่ละบุคคลติดตัวมา (Theodore W. Schultz 1961: 1 - 17 quote from Wedchayanon 2008: 2) โดยเลือกใช้อำนาจประกอบของทุนมนุษย์ ที่มีอยู่ 3 ด้าน ได้แก่ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และทุนทางอารมณ์ (Lynda Gratton & Sumantra Ghoshal 2003: 1 - 10 quote from Jansawang & Prombutara 2019: 214) การมีทุนมนุษย์นี้มีความเชื่อมโยงกับหลักพระพุทธศาสนา และสนับสนุนการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูลีมาลได้อย่างไร รวมถึงการถอดบทเรียนสำหรับใช้เป็นแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติที่ดี ทำให้มีความสุข ความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรม ด้วยความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท

เรื่องราวชีวิตของพระองค์คูลีมาล

เรื่องราวชีวิตของพระองค์คูลีมาลมีอยู่ในพระสุตตันตปิฎก เช่น อังคุลิมาลสูตร อรรถกถาอังคุลิมาลสูตร ชาตกและอรรถกถาชาตกอีกหลายเรื่อง การอ้างอิงหลักฐาน จากพระไตรปิฎก ผู้เขียนใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับอรรถกถานั้นอ้างอิงจาก พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย แบ่งกล่าวออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ชาตีสุดท้ายซึ่งเป็นชาติที่ได้เป็นพระอรหันต์ และ (2) อดีตชาติ

1. เรื่องราวชีวิตของพระองค์คูลีมาลในชาตีสุดท้าย

เรื่องราวในชาตีสุดท้าย เป็นชาติที่พระองค์คูลีมาลได้เป็นพระอรหันต์ มีกล่าวไว้ในอังคุลิมาลสูตร [M. (Thai) 13/347 - 352/421 - 433] กล่าวถึงช่วงชีวิตที่เป็นโจร องค์คูลีมาล ช่วงพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมโปรดโจรองค์คูลีมาล ช่วงโจรองค์คูลีมาล ละพยศและทูลขอบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา และกล่าวถึง เหตุการณ์ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าเพื่อกราบทูลพระพุทธเจ้าว่าจะออกไปจับโจร องค์คูลีมาล พระพุทธเจ้าตรัสว่าโจรองค์คูลีมาลขณะนี้ได้บวชเป็นพระภิกษุ อีกทั้งอยู่ใน สถานที่นั้นแล้ว คือ ที่วัดพระเชตุวัน ในเหตุการณ์นี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสสรรเสริญ พระพุทธเจ้า ว่าทรงเป็นผู้ฝึกบุคคลที่ใคร ๆ ฝึกไม่ได้ ดังความในอังคุลิมาลตอนหนึ่งว่า

“น้ออัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคทรงฝึก
บุคคลที่ใคร ๆ ฝึกไม่ได้ ทรงทำบุคคลที่ใคร ๆ ทำให้
สงบไม่ได้ให้สงบได้ ทรงทำบุคคลที่ใคร ๆ ดับไม่ได้ให้

ดับได้ เพราะว่าหม่อมฉันทั้งที่มีอาชญา มีศีลตราอยู่พร้อมก็
ไม่สามารถจะฝึกผู้ใดได้ แต่พระผู้มีพระภาคไม่มีอาชญา ไม่มี
ศีลตราเลย ยังฝึกผู้นั้นได้”

[M. (Thai) 13/351/427]

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระองค์ลีมาลไป
โปรดหญิงมีครรภ์ให้คลอดบุตรได้ง่าย หรือที่เรียกว่าการกระทำสังกิริยา กล่าวถึงห้วงที่
พระองค์ลีมาลได้เป็นพระอรหันต์ และเหตุการณ์พระองค์ลีมาลเปล่งอุทานในคราวเสวย
วิมุตติสุขหลังที่ได้เป็นพระอรหันต์แล้ว โดยแสดงให้เห็นว่า แม้เคยประมาทมาก่อน ต่อมา
ภายหลังไม่ประมาท ก็ยอมทำให้โลกสว่างไสวได้ คนเคยทำบาปกรรมมาก่อนก็ปิดไว้ได้
ด้วยกุศลที่เกิดจากอหัตมรรค ของจขวนขวยอยู่ในพระพุทธศาสนาเถิด [M. (Thai)
13/352/429]

สำหรับในอรรถกถาอังคุลิมาลสูตร [MA. (Thai) 21/154 - 169] ให้รายละเอียด
เล่าถึงชีวิตของพระองค์ลีมาล ที่มีนามเมื่อแรกเกิดว่า อหิงสกะ แปลว่า ผู้ไม่เบียดเบียน
ถือกำเนิดในสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมะ พระพุทธเจ้าในภัทธกัปซึ่งก็คือกัปปัจจุบันนี้
ท่านเป็นบุตรของภคควพราหมณ์ ผู้เป็นปุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล และเคยรับ
ราชการอยู่ในสมัยของพระเจ้ามหาโกศลผู้เป็นพระราชบิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศลมา
ก่อน มีมารดาชื่อนางมันตานีพราหมณี เมื่ออหิงสกะเติบโตเข้าสู่วัยศึกษาศิลปวิทยา ได้ถูก
ส่งตัวไปศึกษาเล่าเรียนในสำนักของทศปาโมกข์ที่เมืองตักศิลา อยู่ในฐานะของธัมมัน
เตวาลิก (ศิษย์ผู้อาศัยเรียน โดยทำงานรับใช้อาจารย์ในสำนักนั้น ๆ) อหิงสกะเป็นผู้มี
ความประพฤติดี ขยัน อ่อนน้อมและมีสติปัญญาดี จึงเป็นที่รักของอาจารย์แต่เป็นที่ริษยา
ของเพื่อน ๆ ร่วมสำนักเรียน เพื่อน ๆ ได้ร่วมกันให้ร้ายอหิงสกะต่ออาจารย์ของพวกเขา
จนอาจารย์ทศปาโมกข์เกิดความเข้าใจผิดและคิดกำจัดอหิงสกะ ได้ออกอุบายหลอกลวง
ว่าจะบอกเคล็ดวิชาสุดท้ายให้ หากอหิงสกะสามารถฆ่ามนุษย์ได้ 1,000 คน เพื่อเป็น
เครื่องบูชาครู ด้วยความอยากได้ในเคล็ดลับวิชาสุดท้าย อหิงสกะจึงเข้าไปเป็นโจรฆ่า
มนุษย์ได้จำนวน 999 คน ฆ่าแล้วตัดนิ้วหัวแม่มือมาร้อยเป็นตั้งพวงมาลัยคล้องคอไว้เป็น
หลักฐานกันลี้ม จึงได้ชื่อว่า องคุลิมาล คนสุดท้ายที่คิดจะฆ่าเพื่อให้ครบจำนวนหนึ่งพันคน
คือ นางมันตานี ผู้เป็นมารดา ที่เดินทางมาตามหาบุตรชาย เพื่อรับตัวกลับบ้านก่อนที่จะ

ถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลยกกองทหารมาปราบปราม แต่ก่อนจะเกิดเหตุมาตุฆาตกรรมขึ้น เรื่องของอหิงสกะได้เข้าไปสู่ช่วยพระพุทธญาณ พระพุทธเจ้าเสด็จมาแสดงธรรมก่อนที่จะมีการก่ออนันตริยกรรมขึ้น อันเป็นกรรมหนักหนึ่งในห้าอย่างที่ไม่มิใครสามารถยกขึ้นได้หรือให้ความช่วยเหลือได้อีก เมื่อโจรองคูลิมาลได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ได้เกิดดวงตาเห็นธรรม จึงกล่าวขอบวช พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ การเปล่งพระวาจาว่า “เธอจงเป็นภิกษุมานเถิด” [M. (Thai) 13/349/424] ขณะที่ในอรรถกถาอังคูลิมาลสูตร ระบุว่า “เอหิภิกขุ สวากขาโต ธมโม จร พุทฺทมจฺริยํ สมมา ทุกฺขสฺส อนตฺตฺริยาเย - เธอจงเป็นภิกษุมานเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” [MA. (Thai) 21/159] ทั้งนี้ พระอรรถกถาจารย์มุ่งแสดงว่าองคูลิมาลในเวลานั้นยังไม่บรรลुพระอรหัต (ภาวะแห่งการเป็นพระอรหันต์) เพราะในอรรถกถาเอคาภิญาสูตร ได้กล่าวถึงคำว่า “ทำที่สุดแห่งทุกข์” นั้นหมายถึง อรหัตผล หรือการบรรลุนิพพาน [SA. (Thai) 31/33]

เหตุการณ์สำคัญในชีวิตขององคูลิมาลที่ส่งผลต่อการได้เป็นพระอรหันต์ มีอย่างน้อย 3 ครั้ง คือ (1) พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมโปรดโจรองคูลิมาล (2) พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำให้พระองคูลิมาลกระทำสังกิริยา และ (3) ครั้งที่บำเพ็ญสมณธรรมจนสำเร็จได้เป็นพระอรหันต์และได้เปล่งอุทานออกมา

ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมแกโจรองคูลิมาลที่ในป่า นับเป็นการพบกันครั้งแรก มีพระพุทธดำรัสและการโต้ตอบระหว่างพระพุทธเจ้ากับโจรองคูลิมาลที่พุทธศาสนิกชนคุ้นเคยทั้งจากการได้อ่านและได้ฟัง คือ โจรองคูลิมาลได้วิ่งติดตามพระพุทธเจ้า แต่ตามไม่ทันจึงร้องเรียกว่า “หยุดก่อนสมณะ หยุดก่อนสมณะ” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “เราหยุดแล้ว องคูลิมาล ท่านต่างหากจงหยุด” [M. (Thai) 13/348/423] ในอังคูลิมาลสูตร กล่าวไว้ว่า

“... ‘สมณะ ท่านกำลังเดินไป ยังกล่าวว่า ‘เราหยุดแล้ว ท่านต่างหากยังไม่หยุด’ กลับกล่าวว่าข้าพเจ้าผู้หยุดแล้วว่ายังไม่หยุด สมณะ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนี้กับท่าน ท่านหยุดอย่างไร ข้าพเจ้าไม่หยุดอย่างไร’

พระผู้มีพระภาค ตรัสตอบว่า ‘องค์สิมมาล เรรวาง อาชญาในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่าหยุดแล้วตลอดกาล ท่านไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่า หยุดแล้ว ส่วนท่านลืชื่อว่ายังไม่หยุด’

โจรองสิมมาลกล่าวว่า ‘สมณะ นานจริงหนอ ท่านผู้ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ผู้แสวงหาคุณอัน ยิ่งใหญ่เสด็จมาถึงป่าใหญ่ เพื่ออนุเคราะห์ข้าพระองค์ ข้าพระองค์นั้นจักละการทำบาป เพราะฟังคาถาอัน ประกอบด้วยธรรมของพระองค์’

โจรองสิมมาลได้กล่าวอย่างนี้แล้ว ทั้งดาบและ อาวุธลงในเหวลึก มีหน้าผาชัน โจรองสิมมาลได้ถวาย อภิวาทพระบาททั้งสองของพระสุคต แล้วทูลขอ บรรพชากับพระสุคต ณ ที่นั่นเอง...”

[M. (Thai) 13/349/423 - 424]

ในเหตุการณ์ครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงปัญญาของโจรองสิมมาลที่มีความเข้าใจ อย่างลึกซึ้งในพระพุทธดำรัสนั้น จึงได้ดวงตาเห็นธรรมและทูลขอบรรพชา นับเป็นก้าว แรกที่ก้าวเข้าสู่ทางสายใหม่และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ การได้เป็นพระอรหันต์

เหตุการณ์ลำดับต่อมา เรียกว่า การกระทำสังกิริยา เหตุเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ พระองค์สิมมาลเข้าไปกราบทูลพระพุทธเจ้า เรื่องที่ท่านไปพบหญิงท้องแก่ใกล้คลอด หญิงนั้นมีทุกข์เวทนาอย่างน่าสงสาร พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำว่า

“องค์สิมมาล ถ้าเช่นนั้น เธอจงเข้าไปหาสตรีนั้นถึงที่อยู่ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า น้องหญิง ตั้งแต่อาตมภาพเกิดมา ไม่เคยรู้ว่าจิตใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสังจวาจา นี้ ขอ ความสวัสดิติจึงมีแก่เธอ ขอความสวัสดิติจึงมีแก่ทารกใน ครรภ์ของเธอเถิด”

[M. (Thai) 13/351/428]

หากแต่พระองค์คูมิลกราบพูลว่า “ก็การพุดเช่นนั้นจักเป็นอันว่าข้าพระองค์กล่าวเท็จทั้งที่รู้เป็นแน่ เพราะข้าพระองค์เคยจงใจปลงชีวิตสัตว์เสียมกต่อมาก พระพุทธเจ้าข้า” [M. (Thai) 13/351/428] พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า

“องคูมิล ถ้าเช่นนั้น เธอจงเข้าไปหาสตรีนั่งถึงที่อยู่
แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า น้องหญิง ตั้งแต่อาตมภาพเกิดมา
โดยอริยชาติ ไม่เคยรู้ว่าจงใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วย
สัจจวาจา นี้ ขอความสวัสดิ์จงมีแก่เธอ ขอความสวัสดิ์
จงมีแก่ทารกในครรภ์ของเธอเถิด”

[M. (Thai) 13/351/428]

การมีพระพุทธดำรัสในสองครั้งที่ไม่เหมือนกัน โดยพระพุทธดำรัสในครั้งแรกที่ดูคล้ายว่าไม่ตรงกับความเป็นจริง เพราะพระองค์คูมิลเคยฆ่ามนุษย์มาอย่างมากมายเกือบหนึ่งพันคน และมีความตั้งใจฆ่า มีผู้สันนิษฐานไว้หลายประการ เช่น เพื่อเป็นการลองใจของคูมิล มิเช่นนั้นก็เพื่อให้พระองค์คูมิลคิดและแย้งเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ความกรุณาของท่านมีกำลังยิ่งขึ้น เมื่อพระองค์คูมิลแย้งขึ้น และพระพุทธเจ้าตรัสให้พระองค์คูมิลกล่าวใหม่โดยความเป็นอริยชาติ จึงทำให้พระองค์คูมิลมั่นใจ และมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะช่วยหญิงนั้น (Chaibangyang 2013: 397) ในอีกข้อสันนิษฐานหนึ่งคือ ในพระพุทธดำรัสแรกนั้นพระพุทธเจ้าทรงหมายถึงการเกิดในสมณเพศอยู่แล้ว หากเมื่อพระองค์คูมิลกล่าวแย้งเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงขยายความว่าเป็นการเกิดในอริยชาติ ซึ่งหมายถึง การมาอยู่ในเพศบรรพชิต (Wat Thai Chetawan Maha Viharn 2021)

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นสัพพัญญู ทรงรู้อยู่แล้วว่า องค์คูมิลในเพศคฤหัสถ์ขณะอยู่ในห้วงการเป็นโจร ได้สังหารมนุษย์มาแล้วเป็นจำนวนมาก ดังที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ด้วยพระพุทธานุภาพ ว่าโจรองค์คูมิลจะสังหารมารดาเพื่อให้ได้นิ้วมือครบหนึ่งพัน จึงได้เสด็จไปแสดงธรรมก่อนที่จะเกิดการกระทำ มาตุฆาตกรรมขึ้น โจรองค์คูมิลสังหารมนุษย์ทุกคนด้วยความตั้งใจฆ่าไปตามความหลงผิดหลงเชื่อในคำของอาจารย์ทศปาโมกษ์ และความหลงของตนเองที่อยากได้ในเคล็ดวิชาสุดท้าย ในพระพุทธดำรัสแรกที่ตรัสแก่โจรองค์คูมิลว่า “ตั้งแต่อาตมภาพ

เกิดมา ไม่เคยรู้ว่าจงใจปลงชีวิตสัตว์เลย” นั้นย่อหมายถึง ชาติ (การเกิด) ในเพศบรรพชิตของพระพุทธศาสนา หากแต่พระองค์ลึกลับยิ่งติดต่อกับอดีต ติดต่อกับสัญญา (ความทรงจำ) ที่ติดตามมารบกวนจิตใจแม้ในขณะที่ปฏิบัติสมณธรรมก็ยังคงรบกวนอยู่ [MA. (Thai) 21/164] จึงกราบทูลพระพุทธเจ้าโดยย่อไปว่า “ข้าพระองค์เคยจงใจปลงชีวิตสัตว์เสียมากต่อมาก” พระพุทธเจ้าจึงตรัสใหม่ในลักษณะของการย้ำความหมายเดิม แต่ขยายความให้ชัดเจนว่าเป็นการเกิดในอริยชาติ ในความหมายว่า อริยชาติ คือ การเกิดเป็นผู้ประเสริฐ การเกิดเป็นบุตรคือเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า หรือเป็นพรหมณ์ (UdA. (Thai) 44/95)

สำหรับในเหตุการณ์ที่ 3 เป็นการปฏิบัติสมณธรรมของพระองค์ลึกลับ เป็นรายละเอียดที่จะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้าในช่วงของการวิเคราะห์ความหมายของการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์ลึกลับ

2. เรื่องราวชีวิตในอดีตชาติของพระองค์ลึกลับกับกุศลกรรมและบาปกรรมที่กระทำไว้

เรื่องราวในอดีตชาติของอหิงสกะ หรือต่อมาได้ชื่อว่าโจรองค์ลึกลับ และสุดท้ายคือพระองค์ลึกลับ มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยอยู่ในข้อแม้ว่าเท่าที่ผู้เขียนค้นพบ มีจำนวน 6 ชาติ ได้แก่

(1) ในอรรถกถาขององค์ลึกลับเถรคาถา กล่าวไว้ว่า พระองค์ลึกลับเคยเกิดเป็นชวานา ได้สร้างกุศลด้วยการก่อไฟถวายพระปัจเจกพระพุทธเจ้า จึงได้กำลังแรงและกำลังเขาวนที่ทรงกำลังเท่าช้างสาร 7 เชือก (ThigA. (Thai) 53/137)

(2) ในอรรถกถา มหาสุตโตสมชาดก กล่าวถึงอดีตชาติของพระองค์ลึกลับที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ โดยเป็นผู้ริเริ่มการถวายสลากภัตที่น่านมสด โรงไฟ สร้างโรงไฟเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับพระภิกษุสำหรับก่อไฟในฤดูหนาวและย้อมจีวร ได้ถวายไฟ ฟืนและขวานสำหรับใช้เคียวไม้ฟืนเพื่อบรรเทาความหนาวของพระภิกษุสงฆ์ เพราะกุศลกรรมนี้เมื่อเกิดในชาติที่เป็นพระเจ้าพรหมทัต ซึ่งเป็นชาติที่ท่านหลงติดในรสเนื้อมนุษย์จนยอมถูกเนรเทศไปเป็นพระยาปริสาท (คนกินคน) กระนั้นก็ยังได้เป็นผู้มีเดชคือมีกำลังมาก (JA. (Thai) 62/667) แม้ในชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นอหิงสกะ ต่อมาได้เป็นพระอรหันต์ก็ยังเป็นผู้มีกำลังมาก

(3) ในปัญหาจวูรชาดกและอรรถกถาปัญหาจวูรชาดก ในชาตินี้พระองค์สิริมาล ได้เกิดเป็นสิริเลสโลมยักซ์ ได้พบกับปัญหาจวูรกุมารซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ทำการต่อสู้กันแต่ไม่ได้ทำอันตรายต่อกัน สิริเลสโลมยักซ์ได้รับการสั่งสอนให้รู้จักโทษในทุศีลกรรมทั้ง 5 ว่าจะทำให้ไปสู่ที่มืดมน ย่อมทำให้ตกไปสู่นรก เปรต อสุรกายและเดรัจฉาน เมื่อทรงทราบ (สอน) ยักซ์จนหมดพยศร้าย จึงสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในศีล 5 ปัญหาจวูรกุมารยังให้ความช่วยเหลือโดยช่วยทำให้สิริเลสโลมยักซ์อยู่ในฐานะเป็นเทวดา ได้รับการพลีกรรมอยู่ในดงนั้น [J. (Thai) 27/55/23; JA. (Thai) 56/83 - 89]

(4) ในอรรถกถาสุนชาดก ในชาตินั้น พระองค์สิริมาลเกิดเป็นยักษ์ชื่อ มขเทพ ได้พบกับสุนตมาณพซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ ได้รับการสั่งสอนจากพระโพธิสัตว์ ให้ละอกุศลกรรม ให้ดำรงตนเองในศีล 5 ประกอบแต่บุญกุศล และรับยักษ์มขเทพ ไว้ในฐานะเป็นสหาย [JA. (Thai) 59/225 - 226]

(5) ในชยัททิสชาดก² [J. (Thai) 27/64 - 96/547 - 554] และอรรถกถา ชยัททิสชาดก [JA. (Thai) 61/2269 - 2326/340 - 347] แสดงเรื่องราวว่าในชาตินั้น พระองค์สิริมาลเกิดเป็นมนุษย์แต่หลงในชาติกำเนิด คิดว่าตนเองเป็นยักษ์ ทั้งที่ความจริงแล้วเป็นมนุษย์ เนื่องจากถูกนางยักษ์ฉนิลลักพาตัวไปเลี้ยงดูเป็นบุตรในวิถีของยักษ์ตั้งแต่ยังเป็นทารก จึงจับสัตว์และมนุษย์กินเป็นอาหารตามแบบอย่างของยักษ์ จึงถูกเรียกว่า โปริสาท ต้องก่อปาณาติบาตกรรมอยู่เป็นนิจ ต่อมาได้พบกับ อสิณีสัตตราชกุมาร ผู้เป็นหลานชาย และเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงสั่งสอนและใช้ความรู้ชี้ให้เห็นว่าโปริสาทนั้นมีได้เป็นยักษ์แต่เป็นมนุษย์ จนกระทั่งโปริสาทกลับตัว กลับใจมาตั้งมั่นอยู่ในศีลและธรรม และพากันไปหาผู้รู้ให้ช่วยยืนยันว่าเป็นมนุษย์ มิได้เป็นยักษ์ สุดท้ายจึงขอบวชเป็นภิกษุอยู่ในป่ากับพระดาบสที่มีตาทิพย์จนสิ้นอายุขัย จึงเป็นอีกชาติหนึ่งที่ได้สร้างสมบุญบารมีในช่วงท้ายของชีวิต

² ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้คำว่า ชยัททิสชาดก ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ใช้คำว่า ชยัททิสชาดก.

(6) ในมหาสุตโสมชาดก [J. (Thai) 28/371 - 494/158 - 182] และอรรถกถามหาสุตโสมชาดก [JA. (Thai) 62/639 - 722] แสดงเรื่องราวในอดีตชาติที่พระองค์กุลิมาลเกิดเป็นกษัตริย์นามว่า พระเจ้าพรหมทัต แต่พระองค์หลงยินดีในรสเนื้อมนุษย์ ได้ก่อกรรมโดยให้คนครัวไปฆ่ามนุษย์ด้วยเล่ห์เพทุบายต่าง ๆ เพื่อนำเนื้อมนุษย์มาปรุงเป็นพระกระยาหารถวายพระองค์ เป็นที่เดือดร้อนแก่ราษฎรไปทั่ว จึงถูกกาฬทัตถีเสนาบดีและชาวเมืองเนรเทศออกจากเมือง ด้วยความติดในรสเนื้อมนุษย์ของพระเจ้าพรหมทัต จึงยอมละทิ้งราชสมบัติและพระประยูรญาติ ออกไปอยู่ในป่า กลายเป็นพระยาโปริสาท จนกระทั่งได้รับการทรมานจากพระเจ้าสุตโสม ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์และเป็นทั้งพระสหายร่วมสำนักเรียน รวมทั้งเป็นอาจารย์ผู้สั่งสอนชี้แนะในศิลปวิทยาในสมัยวัยเยาว์ กระทั่งพระยาโปริสาทยอมเลิกกินเนื้อมนุษย์ และกลับไปครองเมืองพาราณสี ทรงตั้งอยู่ในศีลและธรรม เลิกประกอบอกุศลกรรม ประกอบแต่กุศลกรรมอยู่เป็นนิจ

เรื่องราวของพระองค์กุลิมาลทั้งในชาติสุดท้ายและในอดีตชาติ แสดงให้เห็นว่า ท่านได้สร้างทั้งบุญกรรมและบาปกรรม ในส่วนของบุญกรรมนั้น ในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ ได้สร้างบุญใหญ่ไว้ คือ ก่อไฟถวายพระปัจเจกพระพุทธเจ้า ได้เป็นผู้ริเริ่มถวายสลากภัต น้ำนมสด สร้างโรงไฟ ถวายพินสำหรับก่อไฟและขวานแก่พระภิกษุเพื่อใช้ในการเกี่ยกพินสำหรับก่อไฟป้องกันภัยแห่งความหนาวเย็น จึงได้รับอานิสงส์ของบุญทำให้เป็นผู้มีเดช มีปัญญาและมีพลังกำลังมากจนกระทั่งถึงในชาติสุดท้ายที่ได้เป็นพระอรหันต์ ในชาติที่เกิดเป็นยักษ์และในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ (โปริสาท) มีการก่อปาณาติบาตกรรมอยู่เป็นนิจ แต่อย่างไรก็ตาม ในทุกชาติกลับได้พบกัลยาณมิตร ได้แก่ การได้ถวายทานกับพระปัจเจกพระพุทธเจ้า มีความเกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นสหาย ญาติและอาจารย์ แม้ในชาติสุดท้าย ยังได้เข้าไปสู่ข่ายพระพุทธญาณ พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรม ช่วยขัดขวางการทำมาตุฆาตกรรมได้ทันเวลา จนโจรองค์กุลิมาลได้ดวงตาเห็นธรรมจึงละการกระทำบาปและทูลขอบรรพชา พระพุทธเจ้าทรงประทานการบรรพชาอุปสมบทให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา และยังทรงแนะนำให้พระองค์กุลิมาลกระทำสักกิริยา ในอรรถกถาอธิบายว่า การกระทำสักกิริยาเป็นวิธีการที่ช่วยให้พระองค์กุลิมาลมีเมตตาจิต ด้วยการสร้างบุญกุศลโดยช่วยหญิงท้องแก่ให้คลอดง่าย ทำให้ได้รับอาหารบิณฑบาตอย่างพอเพียงจากชาวบ้านที่เคยหวาดกลัว และช่วยกระทำให้ชาติในเพศคฤหัสถ์ของพระองค์กุลิมาลเป็น

อัปโพหาริก³ จึงมีความก้าวหน้าในการเจริญสมณธรรมจนบรรลุพระอรหัต ได้เป็นพระอรหันต์ [MA. (Thai) 21/164] อย่างไรก็ตาม ด้วยผลของบุญในอดีตชาติส่งผลให้พระองค์คูลิมาลเป็นผู้มีทุนมนุษย์ครบถ้วนและนับว่าอยู่ในระดับที่สูงมาก คือ มีกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐคือพระพุทธเจ้า เกิดมาในตระกูลพราหมณ์ที่นับเป็นชนชั้นสูงของสมัยนั้น ถือว่าเป็นผู้มีทุนทางสังคม มีสติปัญญาดีโดยสามารถเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพระพุทธดำรัสแรกที่ได้พบกัน เมื่อบวชแล้วก็ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติสมณธรรม โดยนับว่าเป็นผู้มีทุนทางปัญญา และเคยสร้างบารมีด้านการฝึกอบรมจิตด้วยการปฏิบัติสมาธิภาวนามาตั้งแต่อดีตชาติ ซึ่งก็นับได้ว่าเป็นผู้มีทุนทางอารมณ์มาก่อนด้วยเช่นกัน

ผู้เคยข้ามมนุษย์ในสมัยพุทธกาล และได้เป็นพระอริยบุคคลและผู้ขอถึงพระรัตนตรัย

ในสมัยพุทธกาล นอกจากโจรองคูลิมาลที่เคยข้ามมนุษย์มาก่อนแล้วได้เป็นพระอรหันต์ ยังมีบุคคลอื่น ๆ อีก 3 บุคคล ที่เคยข้ามมนุษย์มาก่อนเช่นกัน และสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล และเป็นผู้ขอถึงพระรัตนตรัย ได้แก่ พระกุนทลเกสีเถรี นายตัมพาทฐิกะ และพระเจ้าอชาตศัตรู

1. พระกุนทลเกสีเถรี ผู้ข้ามสามีก่อน เมื่อบวชแล้วได้เป็นพระอรหันต์

ปรากฏเรื่องราวของพระกุนทลเกสีเถรี ในขุททกนิกาย อปทาน กล่าวถึงเรื่องราวที่แต่เดิมนางเป็นธิดาของเศรษฐีในเมืองราชคฤห์ ได้เกิดหลงรักโจรที่กำลังถูกนำตัวไปประหาร นางให้บิดาได้ตัวโจรนั้นมาเป็นสามี แต่นางกลับถูกโจรผู้เป็นสามีลวงไปฆ่าที่หุบเขาทิ้งโจร แต่ด้วยสติและปัญญาของธิดาเศรษฐี นางได้แก้ไขสถานการณ์จนกลายเป็นคนผลักโจรผู้เป็นสามีนั้นตกเขาลงไปตาย การรักษาชีวิตของตนให้รอดจากความตายในครั้งนั้น เทวดาที่สถิตอยู่บนเขาทิ้งโจรได้พากันสาธุการต่อธิดาเศรษฐี

³ อัปโพหาริก (บาลี) หรือ อัปโพหาริก (บาลี - ไทย) คือ ไม่ควรนับว่าผิวดินัย หรือกฎหมาย โดยเฉพาะการกระทำบางกรณี เช่น คนที่รับประทานแกงซึ่งผสมเหล่านิดหน่อยเพื่อดับกลิ่นหรือชुरสการกินเหล้าในกรณีเช่นนี้จัดเป็นอัปโพหาริก ไม่นับว่าเป็นการกินเหล้า เป็นต้น (Longsombun n.d.: 56) ในบางแห่งจึงให้ความหมายคำนี้ในความหมายว่าทำให้เป็นโมฆะ.

ว่าแม้เป็นสตรีก็มีปัญญาได้ ดังความตอนหนึ่งว่า “บุรุษเท่านั้นจะเป็นคนฉลาดในฐานะทั้งปวง ก็หาไม่ แม้สตรีผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์ในฐานะนั้น ๆ ก็เป็นคนฉลาดได้ บุรุษเท่านั้นจะเป็นคนฉลาดในฐานะทั้งปวง ก็หาไม่ แม้สตรีผู้คิดเนื้อความได้ฉับไว ก็เป็นคนฉลาดได้” [Ap. (Thai) 33/31 - 32/459 - 460]

หลังจากเหตุการณ์นั้น ธิดาเศรษฐีได้เดินทางไปขอบวชยังสำนักของปริพาชกที่ครองผ้าขาวเพื่อขอรับเรียนตามลัทธินั้น การบวชในลัทธิของปริพาชกต้องใช้แหวนบถออกจนสะอาด ธิดาเศรษฐีได้มีมติเห็นกลุ่มผมที่ถอนออกไปในพิธีบวช เป็นเหมือนหมู่นอนตั้งอยู่ นางเกิดความสลดใจได้ลุกขึ้นสอบถามพวกปริพาชกในลัทธิเดียวกัน แต่ไม่ได้รับคำตอบ ได้แต่บอกว่า มีแต่ภิกษุศากยบุตรทั้งหลายย่อมรู้เรื่องนั้น ต่อมานางได้เข้าไปสู่สถานของพุทธสาวกแล้วถามเรื่องนั้น พุทธสาวกเหล่านั้นได้พานางไปยังสำนักของพระพุทธเจ้า นางได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า จนได้ดวงตาเห็นธรรมจึงทูลขอบรรพชา พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชด้วยการเปล่งพระวาจาว่า “เธอจงเป็นภิกษุณีมาเถิด” ต่อมาพระกุนทลเกสีเถรีเป็นพระอรหันต์เพราะได้เห็นการเกิดและการดับไปด้วยน้ำล้างเท้า พระพุทธเจ้าทรงตั้งให้พระกุนทลเกสีเถรีไว้ในเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ผู้ชียปาภิญญา สมบูรณ์พร้อมด้วยวิชา 3 ปฏิสัมภทา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญา 6 [Ap. (Thai) 33/36 - 54/460 - 462]

ในอรรถกถาพุทธทศนิกาย คาถาธรรมบท แสดงรายละเอียดในครั้งที่ธิดาเศรษฐีไปบวชในสำนักปริพาชก และสำเร็จการรับเรียนวาทะพันหนึ่ง หัวหน้าสำนักปริพาชกได้ตั้งชื่อให้นางว่า ชัมพูปริพาชก นางออกท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อทำประลองวาทะตามคำสั่งของหัวหน้าสำนัก วันหนึ่งได้ประลองวาทะกับพระสารีบุตรมหาเถระ นางพ่ายแพ้ต่อพระมหาเถระ เพราะไม่สามารถตอบคำถามของพระสารีบุตรที่ถามว่า “อะไร ? ชื่อว่าหนึ่ง” โดยคำตอบที่พระสารีบุตรเฉลยคือ “ชื่อพุทธมนต์” นางชัมพูปริพาชกขอบรรพชาเพื่อจะได้เรียนพุทธมนต์นั้น พระสารีบุตรมหาเถระมอบให้นางภิกษุณีทั้งหลายให้บรรพชาอุปสมบทแก่นางและตั้งชื่อใหม่ว่า กุนทลเกสีเถรี หลังบวชแล้วได้เป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภทาทั้งหลายภายใน 2 - 3 วันเท่านั้น [KhA. (Thai) 41/434 - 442] ทั้งนี้เป็นไปตามเจตนาที่นางเคยตั้งไว้ในอดีตชาติ ย้อนไปในกัปที่ 100,000 นับจากกัปนี้ไป เป็นสมัยของพระพุทธเจ้าพุมุตตระ ครั้งนั้น นางได้เกิดในตระกูลเศรษฐีในกรุงหงสาวดี เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข ได้มีโอกาสเข้าฟังธรรมในสำนักพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วย

ความเลื่อมใสศรัทธา ครั้นพระพุทธเจ้าปทุมุตระทรงตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งผู้มีปัญญาไว้ในที่เอดทักคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายผู้ชุปปาภิญญา (รู้ฉับพลัน) ได้เกิดความเบิกบานด้วยยิ่งนัก ได้ชวนขวยถวายทานแด่พระพุทธเจ้า ชบสัทธิยะลงแทบพระยุคลบาท ตั้งปรารถนาในตำแหน่งนั้นบ้าง พระพุทธเจ้าปทุมุตระตรัสสอนโมนทนาว่า นางผู้เจริญ ตำแหน่งใดที่เธอปรารถนาแล้ว ตำแหน่งนั้นทั้งปวงจักสำเร็จแก่เธอ เธอจงเป็นผู้มีสุขนิพพานเถิด ต่อมาในกัปที่ 100,000 นับจากกัปนี้ไป มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม สตรีผู้นี้จักมีนามว่า กุณฑลเกสี ผู้เจริญ เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น [Ap. (Thai) 33/1 - 8/456 - 457]

2. นายตัมพทาฐิกะ เพชฌฆาตฆ่ามนุษย์มากกว่า 2,000 คน ได้เป็นพระโสดาบันก่อนสิ้นชีวิต

เรื่องนี้ปรากฏอยู่ในขุททกนิกาย ธรรมบท และในอรรถกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท การได้ชื่อว่า ตัมพทาฐิกะ นั้นเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะของเขาคือมีเคราแดง เขาได้เข้าไปขออาศัยอยู่กับกลุ่มโจรกลุ่มหนึ่งที่มีจำนวน 499 คน แต่หัวหน้าโจรไม่ยอมรับ เพราะเห็นบุคลิกลักษณะว่าเขาเป็นบุรุษที่โหดร้าย อารมณ์หึงแค้นและกักขฬะ แต่นายตัมพทาฐิกะไม่ยอมลดละความพยายาม ได้พยายามบำรุงเลี้ยงศิษย์คนหนึ่งชื่อหัวหน้าโจรไว้ให้ช่วยเหลือยกเลิกล้อมหัวหน้าโจร จนกระทั่งยอมรับนายตัมพทาฐิกะเป็นสมาชิกในกลุ่มโจรนั้น ต่อมาพวกโจรกลุ่มนี้ถูกพวกชาวเมืองและราชบุรุษจับได้ทั้งหมด เมื่อเข้าสู่กระบวนการสอบสวน อำมาตย์วินิจฉัยให้ตัดศีรษะโจรในกลุ่มทุกคน แต่หาใครมาทำหน้าที่เป็นเพชฌฆาตมิได้ มีเพียงนายตัมพทาฐิกะซึ่งถูกถามเป็นคนสุดท้าย เขารับทำหน้าที่เป็นเพชฌฆาตเพื่อแลกกับการถูกไว้ชีวิต และได้ประหารชีวิตโจรทั้ง 499 คน ด้วยการตัดคอ ต่อมาชาวเมืองได้แต่งตั้งให้เขาเป็นนายเพชฌฆาต ส่งนักโทษมาจากทิศทั้งสี่ เขาได้ประหารโจรที่ต้องโทษไปทั้งสิ้น 2,000 คน ภายในระยะเวลา 55 ปี เมื่อเขากลายเป็นคนแก่มีเรี่ยวแรงน้อย ไม่อาจตัดศีรษะโจรให้ขาดได้ด้วยการฟันเพียงครั้งเดียว เป็นที่ลำบากแก่นักโทษและมนุษย์ทั้งหลาย ชาวเมืองและอำมาตย์จึงถอดเขาออกจากตำแหน่งเพชฌฆาต ในวันที่นายตัมพทาฐิกะออกจากตำแหน่ง ชาวเมืองได้นำข้าวยาคุเจื่อน้ำนม ผ้าไหม ดอกมะลิและเครื่องทามอบให้นายตัมพทาฐิกะ

ความสำคัญในเรื่องราวของนายตัมพทาฐิกะ อยู่ที่เขาได้รับความกรุณาจากพระสารีบุตร ในวันที่เขาอาลาต่าแห่งเพชฌฆาตประจำเมือง ขณะที่พระสารีบุตรอยู่ในญาณสมบัติ ได้นิมิตเห็นข้าวยาคูเจื่อน้ำนมในเรือนของนายตัมพทาฐิกะ จึงใคร่ครวญว่าสมควรสงเคราะห์ให้นายตัมพทาฐิกะได้สมบัติใหญ่ จึงไปรับบิณฑบาตที่เรือนของนายตัมพทาฐิกะ เมื่อพระสารีบุตรมหาเถระทำภักติกเสร็จแล้ว ได้กล่าวอนุโมทนาแก่เขา แต่เขาไม่อาจทำจิตของตนไปตามพระธรรมเทศนาของพระมหาเถระได้ เนื่องจากได้ทำกรรมหยาบเข้ามาเนิ่นนานด้วยการฆ่ามนุษย์เป็นจำนวนมาก จิตมัวแต่ระลึกถึงบาปกรรม พระสารีบุตรมหาเถระนั้นทราบดีจึงกล่าวลงนายตัมพทาฐิกะด้วยคำถามว่า ท่านได้กระทำตามชอบใจตนหรือถูกคนอื่นให้กระทำ นายตัมพทาฐิกะตอบว่าพระราชทำให้ข้าพเจ้าทำ พระสารีบุตรมหาเถระจึงกล่าวว่า อุบาสก เมื่อเป็นเช่นนั้น อกุศลจะมีแก่ท่านได้อย่างไร ในอรรถกถาระบุว่า นายตัมพทาฐิกะเป็นคนธาตุหิบ เมื่อได้ฟังพระมหาเถระกล่าวเช่นนั้น จึงสำคัญว่า อกุศลไม่มีแก่ตน จึงขอให้พระมหาเถระกล่าวธรรมต่อไปเถิด เมื่อพระมหาเถระกล่าวอนุโมทนาอีกครั้ง นายตัมพทาฐิกะมีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง ฟังธรรมอยู่ ยังขันติเป็นไปโดยอนุโลมในอริยสัจ จึงได้บรรลุโสดาปัตติมรรค เมื่อนั้นพระมหาเถระกระทำอนุโมทนาแล้วก็หลีกไป นายตัมพทาฐิกะได้เดินออกไปส่งพระสารีบุตรมหาเถระ ขากลับมาเรือนได้ถูกนางยักษิณีแปลงมาในร่างของแม่โคนั้นขวิดจนถึงแก่ความตาย นายตัมพทาฐิกะได้ไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต [KhA. (Thai) 41/418 - 422]

3. พระเจ้าอชาตศัตรู ผู้กระทำปิฎฆาตกรรม จึงได้เป็นเพียงผู้ขอถึงพระรัตนตรัย

ด้วยความหลงผิดของพระเจ้าอชาตศัตรูต่อคำุเผยแผ่ของพระเวททัต ผู้เป็นอาจารย์พระองค์จึงเป็นผู้ปลงชีวิตพระเจ้าพิมพิสาร พระราชบิดาของพระองค์ ด้วยความพยายามหลายครั้ง เพื่อหวังครอบครองราชสมบัติ ครั้งแรก ๆ ที่ปลงพระชนม์ชีพพระราชบิดาไม่สำเร็จ เมื่อความทราบถึงพระเจ้าพิมพิสาร จึงทรงสละราชสมบัติให้กับพระราชาบุตร แต่พระเจ้าอชาตศัตรวยังทรงระแวงพระราชบิดาตามความหลงเชื่อในคำุเผยแผ่ของพระเวททัต จึงมีรับสั่งกักขังพระราชบิดา ทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น คุมขังในเรือนอบ ให้ออดพระกระยาหาร พระเจ้าพิมพิสารยังดำรงพระชนม์อยู่ต่อมาได้อีกด้วยความสุขและมรรคผลที่พระองค์เป็นพระโสดาบัน และการเดินจงกรม ทำให้มีผิวพรรณผ่องใส เมื่อพระเจ้า

อชาตศัตรูทรงรู้เรื่องนี้จึงรับสั่งให้ช่างกลบก (ช่างตัดผม แต่งหนวดเครา) นำมิดโกนเข้าไปยังที่คุมขัง โดยผ่าพระบาททั้ง 2 ข้างของพระเจ้าพิมพิสาร ทาด้วยน้ำมันผสมเกลือ แล้ววางด้วยถ่านเพลิงไม้ตะเคียนที่กำลังคุโดยไม่มีเปลวและควันไฟ พระเจ้าพิมพิสารได้รับความเจ็บปวดทรมานอย่างรุนแรงจนสิ้นพระชนม์ชีพลง [D. (Thai) 9/250/85; DA. (Thai) 11/341 - 344]

ในวันเดียวกันที่พระเจ้าพิมพิสารสิ้นพระชนม์ชีพ พระมเหสีของพระเจ้าอชาตศัตรูมีพระประสูติกาลพระราชโอรส พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเกิดความรักใคร่ในพระราชโอรสอย่างล้นเหลือ ได้หวนคิดถึงพระราชบิดาของพระองค์ ว่าคงรักใคร่ในพระองค์เฉกเช่นเดียวกันอย่างนี้ ต่อมาเกิดความไม่สบายพระทัยที่พระองค์ทรงกระทำปิตุฆาตกรรม หมอชีวกะได้นำพาพระเจ้าอชาตศัตรูไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ ชิวกัมพวนาราม ซึ่งเป็นสวนมะม่วงของหมอชีวกะ ในครั้งนั้น พระพุทธเจ้าตรัสสามัญญผลสูตร หลังได้ฟังพระธรรมเทศนา พระเจ้าอชาตศัตรูมีพระทัยเบิกบาน ได้ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกผู้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะไปจนตลอดชีวิต ในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสแจ้งในที่ประชุมภิกษุสงฆ์ให้ทราบ ว่าหากพระเจ้าอชาตศัตรูมิได้ปลงพระชนม์ชีพพระราชบิดา พระเจ้าอชาตศัตรูจะได้เป็นโสดาบัน ณ สถานที่นี้ [D. (Thai) 9/150 - 253/48 - 86]

พระเจ้าอชาตศัตรูจึงเป็นผู้ที่ได้สดับพระพุทธเจ้าตรัสสามัญญผลสูตร แต่ไม่สามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลในขั้นหนึ่งขั้นใดได้ เนื่องจากมีบาปกรรมที่ได้กระทำปิตุฆาตกรรม ซึ่งถือเป็นอนันตริยกรรม เป็นบาปกรรมหนักที่ไม่มีใครช่วยยกขึ้นได้ มีโทษถึงตัดทางสวรรค์ มรรค ผลและนิพพานในชาตินั้น เมื่อสิ้นพระชนม์ชีพแล้วต้องไปสู่นรกภูมิ และเป็นกรรมที่ให้ผลคือความเดือดร้อนอย่างไม่เว้นระยะ พระเจ้าอชาตศัตรูต้องมาถึงความเสื่อมอันเลวร้ายนี้ เหตุเพราะมีปาปมิตร (มิตรชั่ว) และหลงเชื่อในคำสั่งสอนของปาปมิตรซึ่งเป็นอาจารย์ของตน

การหยิบหยกประวัติชีวิตของ พระกุนทลเกสีเถรี นายตัมพาทฐิกะ และพระเจ้าอชาตศัตรู ขึ้นมาศึกษา ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ห่มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุสิมาล และเป็นคู่เทียบเพื่อเพิ่มความหนักแน่นในการวิเคราะห์ความหมายและการถอดบทเรียนจากเรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุสิมาล ว่ามิได้เกิดขึ้นกับภริยาของพระองค์กุสิมาลเพียงกรณีเดียวเท่านั้น เช่น การมีกัลยาณมิตร การ

กำหนดจิตให้อยู่กับปัจจุบัน ความหมายของชาติ (การเกิด) โดยเป็นชาติที่เกิดขึ้น
ในขณะจิต เป็นต้น (ดังมีรายละเอียดการวิเคราะห์ต่อไปข้างหน้า)

อย่างไรก็ตาม ในจำนวนบุคคลทั้ง 4 นี้ สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ
กลุ่มแรก เป็นกลุ่มของผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ พระองคฺคิมลได้
เป็นพระอรหันต์ พระกุนทลเกสึเถรีได้เป็นพระอรหันต์ และนายตัมพาทฐิกะได้เป็น
พระโสดาบัน การบรรลุเป็นพระอรหันต์ของพระองคฺคิมล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมี
พระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐ และจะได้มีวิเคราะห์โดยละเอียดในลำดับ
ต่อไปข้างหน้า ส่วนการได้เป็นพระอรหันต์ของพระกุนทลเกสึเถรี เนื่องจากได้
กัลยาณมิตรผู้ประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้าและพระสารีบุตร รวมถึงการตั้งเจตนาและ
การขวนขวายในการสร้างกุศลไว้ตั้งแต่ในอดีตชาติ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เรื่องเจตนา
และการสร้างกุศล นั้นเป็นเรื่องของกรรม ตามพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว
กมมํ วทามิ” [A. (Pali) 22/334/463] แปลว่า ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวว่า เจตนาอัน
แหละเป็นกรรม ส่วนนายตัมพาทฐิกะเป็นพระโสดาบัน เนื่องจากมีพระสารีบุตรเป็น
กัลยาณมิตรผู้ใหญ่ กล่าววอนโมทนาจนมีจิตตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบัน โดยบุคคลในกลุ่มแรก
นี้ ล้วนได้กัลยาณมิตรผู้ประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้าและพระสารีบุตรมหาเถระ นำพา
ไปสู่ทางประเสริฐ ทำให้ได้สมบัติใหญ่คือ มรรค ผล และนิพพาน รวมทั้งผลของ
กุศลกรรมที่ได้สร้างไว้ในอดีตชาติ ส่วนกลุ่มที่สอง ได้เป็นผู้ขอถึงพระรัตนตรัย ได้แก่
พระเจ้าอชาตศัตรู ที่ต้องพลาดจากโสดาปัตติมรรค จึงไม่ได้เป็นพระโสดาบัน ต้องไปสู่นรกภูมิเมื่อสิ้นพระชนม์ชีพแล้ว เนื่องจากหลงผิดไปกระทำปิตุฆาตกรรมซึ่งเป็น
อนันตริยกรรม ตามคำยุยงของพระเทวทัตผู้เป็นอาจารย์ของตน และจัดว่าเป็นปาป
มิตร

การศึกษาประวัติชีวิตของผู้เคยข้ามมนุษย์มาก่อน ทั้งในกลุ่มที่บรรลุธรรมได้
เป็นพระอริยบุคคล และผู้ที่ได้เป็นเพียงผู้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จึงเป็นข้อมูลที่
แสดงถึงการมีกัลยาณมิตร และเรื่องของกรรมโดยเฉพาะกุศลกรรม ที่นำพาไปสู่สิ่งที่ดี
มีความประเสริฐได้ การได้พบกัลยาณมิตรเป็นผลของบุญกุศล โดยอยู่ในรูปของทุน
ชีวิตและทุนทางสังคมที่สำคัญมากทั้งในทางโลกและทางธรรม การมีปาปมิตรหรือมิตร
ช่วยย้อมนำไปสู่ความเสื่อม ความตกต่ำ เกิดเป็นความเสียหายอย่างมากมาย เช่น กรณี
ของพระเจ้าอชาตศัตรูที่ต้องพลาดในมรรค ผล นิพพาน และต้องไปสู่นรกภูมิเมื่อ

สิ้นพระชนม์ชีพแล้ว รวมถึงยังได้สะท้อนให้เห็นเรื่องหลักกรรม ซึ่งเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา สิ่งที่น่าสนใจลำดับต่อไปคือ เรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูลิมาลจากเอกสารหลักฐาน และการถอดความหมายในระดับต่าง ๆ

วิเคราะห์เรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูลิมาลจากหลักฐานเอกสารต่าง ๆ

การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูลิมาล มีความน่าสนใจมากกว่าพระพุทธรูปอื่น ๆ เนื่องจากท่านได้ข้ามมนุษย์มามากเกือบหนึ่งพันคน แต่ได้เป็นพระอรหันต์สาวก เป็นผู้บริสุทธ์หมดจดแล้วซึ่งกิเลสและอาสวะ เหตุที่ทำให้พระองค์คูลิมาลได้เป็นพระอรหันต์ตามหลักการของพระพุทธศาสนา มีกล่าวไว้ในหลายแห่งด้วยกัน ในลำดับต่อไปนี้เป็นนำเสนอข้อมูลและการวิเคราะห์ใน 4 ส่วน ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา วิชาของคณะสงฆ์ และทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ในพระไตรปิฎกมีกล่าวถึงเรื่องราวของพระองค์คูลิมาล ที่มีอยู่มากที่สุดคือใน อังคุลิมาลสูตร โดยกล่าวถึงการบรรลุพระอรหันต์มรรคของพระองค์คูลิมาลอยู่ 2 ครั้ง ครั้งแรกกล่าวไว้ว่า

“ท่านพระองค์คูลิมาลหลีกออกไปอยู่รูปเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้วทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’...”

[M. (Thai) 13/351/429]

เนื้อความที่ยกมานี้ แสดงถึงการหลีกเลี่ยงไปทำความเพียรอยู่เพียงลำพัง ด้วยความตั้งใจ อุทิศทั้งกายและใจต่อการปฏิบัติสมณธรรมด้วยความไม่ประมาท จนได้ปัญญาอันยิ่งเพื่อเข้าสู่ภาวะการเป็นพระอรหันต์ ในอีกส่วนหนึ่งที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นเนื้อความที่เป็นคำเปล่งอุทานของพระองค์สิริมาหลังได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านได้หลีกเลี่ยงไปเสวยวิมุตติสุขแล้วจึงเปล่งอุทานออกมา ดังความตอนหนึ่งว่า

“คนที่ประมาทมาก่อน ต่อมาภายหลัง ไม่ประมาท
เขาย่อมทำให้โลกนี้ให้สว่างไสวได้
ประดุจดวงจันทร์ที่พ้นจากเมฆฉะนั้น
คนที่ทำบาปกรรมแล้วปิดไว้ได้ด้วยกุศล
ย่อมจะทำให้โลกนี้ให้สว่างไสวได้
ประดุจดวงจันทร์ที่พ้นจากเมฆฉะนั้น”

[M. (Thai) 13/352/430]

คำอุทานนี้ กล่าวถึงผู้เคยประมาทมาก่อน ต่อมาไม่ประมาทจึงสามารถเป็นแสงสว่างแก่โลก ย่อมแสดงถึงคนที่เคยทำผิดพลาด เคยก่อกรรมชั่วมาก่อน ในอรรถกถาอธิบายคำว่า ประมาท ในที่นี้หมายถึง กิเลส [MA. (Thai) 21/166] ย่อมหมายถึงผู้ที่เคยถูกกิเลสครอบงำมาก่อนก็สามารถตั้งอยู่ในคุณความดี ความบริสุทธิ์ได้เมื่อตั้งอยู่ในความไม่ประมาท แม้ทำบาปกรรมไว้ก็ปิดไว้ได้ด้วยกุศล มีข้อความตอนหนึ่งว่า “คนที่ทำบาปกรรมแล้วปิดไว้ได้ด้วยกุศล” ในเชิงอรรถ อธิบายคำว่า กุศล นี้หมายถึง กุศลในองค์มรรค ได้แก่ โสตาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตมรรค ที่ทำให้กรรมนั้นหยุดให้ผล (Tripitaka in Thai of Mahachulalongkornrajavidyalaya 1996: 430) ในความหมายนี้ ย่อมแสดงว่า กุศลในองค์มรรคมีกำลังแรงกว่ากุศล จึงสามารถปิดกั้นมิให้กรรมบางอย่างส่งผลได้อีกต่อไป (ในอรรถกถาระบุว่าเป็น อุปัชฌายะเวทนียกรรม และ อปราชัยเวทนียกรรม ซึ่งจะมีรายละเอียดต่อไปข้างหน้า) หากมองในมุมกลับ บุคคลผู้กระทำความผิดมาก่อนแล้วทำกุศลที่มีใช้กุศลในองค์มรรค กุศลนั้นจึงยังไม่มีกำลังพอที่จะปิดกั้นอกุศลกรรมบางอย่างได้ เช่น อุปัชฌายะเวทนียกรรม และ อปราชัยเวทนียกรรม แต่ก็ควรเพียรทำกุศลไว้เพื่อสร้างความพร้อมแห่งปัจจัยในสักวันหนึ่ง ในกรณีของพระองค์สิริมา กุศลที่เกิดจากมรรค (พระอรหัตมรรค) ได้ปิดกั้นกรรมบางอย่าง

มิให้ส่งผล จึงทำให้พระองค์คูลิมาลได้บรรลุพระอรหัต ณะนั้น ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงเหตุที่ทำให้พระองค์คูลิมาลได้เป็นพระอรหันต์ มาจากการหลีกเลี่ยงไปปฏิบัติสมณธรรมอย่างทุ่มเทแรงกายและใจ มีความเพียรและไม่ประมาท และจากกุศลกรรมกับอกุศลกรรม โดยเป็นกุศลกรรมที่เกิดจากอหัตมรรคมาปิดกั้นอกุศลกรรม แน่นอนว่าเป็นกุศลกรรมเท่านั้นที่มาปิดกั้นอกุศลกรรมให้กลายเป็นกรรมที่ให้ผลสำเร็จแล้ว หมายถึง กลายเป็นอโสิกรรม อย่างไรก็ตาม แม้เมื่อพระองค์คูลิมาลได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ยังต้องเสวยกรรมที่ทำไว้ เช่น เมื่อเวลาท่านออกไปบิณฑบาต ท่อนไม้ ก้อนดิน ก้อนหิน ที่ชาวบ้านขว้างปาไปทางอื่นเพื่อขับไล่กา ไก่ สุนัขและสุกร มีอันวนมาตกต้องกายของท่านจนได้รับบาดเจ็บ มีศีรษะแตก เลือดไหล บาดรแตก ผ่าสังฆาฏิขาด ท่านจึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงที่ประทับ พระพุทธเจ้าได้ตรัสขึ้นว่า “เธอจงอดกลั้นไว้เถิด พราหมณ์ เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอได้เสวยวิบากกรรมซึ่งเป็นเหตุให้เธอหมกหม้มอยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ในปัจจุบันนี้แล้ว” [M. (Thai) 13/352/430] วิบากกรรมในพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่าพระองค์คูลิมาลได้เสวยวิบากกรรมอยู่ในปัจจุบันนี้ หมายถึง ทุจริตกรรมเวทนิยกรรม (กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันคือภพนี้) (Tripitaka in Thai of Mahachulalongkornrajavidyalaya 1996: 430) สิ่งที่น่าสนใจต่อไปคือ ในอรรถกถาอธิบายเรื่องเหล่านี้ไว้อย่างไร

2. อรรถกถา เป็นคัมภีร์ชั้นรองจากพระไตรปิฎก เป็นแหล่งรวมคำอธิบายความสำคัญบางประการในพระไตรปิฎกที่ยังไม่ชัดเจน จำเป็นที่พระอรรถกถาจารย์ซึ่งทรงความรู้ได้ช่วยอธิบายให้มีความชัดเจนและง่ายต่อความเข้าใจมากขึ้น ในภาวะของการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูลิมาล ทั้งที่ได้ทำมาตกรรมมาเป็นจำนวนมาก ในอรรถกถามีคำอธิบายไว้ค่อนข้างละเอียดเกี่ยวกับเรื่องของกรรม การกระทำสังกิริยาตามคำชี้แนะของพระพุทธเจ้า เพื่อกระทำชาติหรือการเกิดเหตุการณ์ในช่วงที่เป็นโจรองค์คูลิมาล นั้นให้เป็นอัปพาทริกเสียก่อน จึงจะสามารถเจริญวิปัสสนาได้เป็นผลสำเร็จ

เนื่องจากพระองค์คูลิมาลเคยกระทำโหดร้ายต่อชาวบ้านชาวเมืองมามาก ท่านจึงไม่ค่อยได้รับอาหารบิณฑบาตมาขบฉันให้เพียงพอกับความต้องการของร่างกายในขณะปฏิบัติสมณธรรม เหตุการณ์เมื่อครั้งเป็นโจรองค์คูลิมาลที่ฆ่ามนุษย์ไปเป็นจำนวนมากอย่างโหดร้าย ได้กลายเป็นสัญญาที่ตามมารบวณจิตใจของท่านมิให้เป็นสมาธิ ในอรรถกถาบรรยายความไว้อย่างละเอียดว่า

“เพราะพวกมนุษย์พอเห็นพระเถระก็กลัวต่างหนีกันไป พระเถระย่อมลำบากด้วยภิกษาหาร ย่อมไม่อาจกระทำ สมณธรรมได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงให้กระทำสังจกิริยา... บัดนี้ พระองค์ลืมาลเถระกลับได้เมตตาจิต กระทำ ความสวัสดิให้แก่มนุษย์ด้วยสังจกิริยา ฉะนั้น พวก มนุษย์ย่อมสำคัญว่าควรเข้าไปหาพระเถระ ต่อแต่นั้น จักไม่ลำบากด้วยภิกษาหาร อาจกระทำสมณธรรมได้ จึงให้กระทำสังจกิริยาเพราะทรงอนุเคราะห์ด้วย ประการฉะนี้ สังจกิริยามิใช่เป็นเวชกรรม อนึ่ง เมื่อ พระเถระเรียนมูลกัมมัญฐานด้วยตั้งใจว่า จักกระทำ สมณธรรมแล้วไปนั่ง ณ ที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน จิตก็จะไม่ดำเนินไปเฉพาะพระกัมมัญฐาน ย่อมปรากฏ เฉพาะแต่ที่ที่ท่านยืนที่ตงแล้ว ฝ่าพวกมนุษย์เท่านั้น อาการแห่งถ้อยคำที่ดี ความวิการแห่งมือและเท้าที่ดี ของตนที่กลัวความตายว่า ข้าพเจ้าเป็นคนซื่อใจ ข้าพเจ้ายังมีบุตรเล็ก ๆ อยู่ โปรดให้ชีวิตแก่ข้าพเจ้าเถิด นาย ดังนี้ ย่อมมาสู่คลองมโนทวาราว์ชชนะ ท่านจะมี ความเดือดร้อน ต้องลุกไปเสียจากที่นั่น ที่นั่นพระผู้มี พระภาคเจ้าให้กระทำสังจกิริยาโดยอริยชาติด้วยทรง เล็งเห็นว่า พระองค์ลืมาลต้องกระทำชาตินั้นให้เป็น อัปโพหาริกเสียก่อน แล้วเจริญวิปัสสนา จึงจักบรรลุ พระอรหัตตได้”

[MA. (Thai) 21/164]

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายขยายความในพระไตรปิฎก ในกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระองค์อุทิศมากระทำสังกิริยา มีความสำคัญในการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์อุทิศมาอยู่ 3 ประการ คือ (1) การกระทำสังกิริยาช่วยให้ท่านได้รับอาหารบิณฑบาตที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ช่วยให้ปฏิบัติสมณธรรมได้อย่างเต็มกำลัง (2) การทำสังกิริยาเป็นการตอกย้ำว่าพระองค์อุทิศมาเกิดใหม่ในอริยชาติซึ่งเป็นชาติที่อยู่ในความดีและบริสุทธิ์จากบาปกรรม 5 ประการ ตัดกังวลในห้วงเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว คือช่วงที่เป็นโจรอุกคิมมาล เรียกว่า กระทำชาตินั้นให้เป็นอัปโพหาริก คือ อยู่ในแนวทางว่าการกระทำที่ผ่านมานั้น (ในช่วงที่เป็นโจรอุกคิมมาล) เป็นสิ่งไม่ควรนับว่าผิดวินัย และย้ำเตือนว่า ชาติ ณ ปัจจุบันเป็นอริยชาติซึ่งมีความสะอาดบริสุทธิ์แล้ว เมื่อจิตตัดกังวลในชาติที่กระทำบาปกรรมนั้นได้แล้วจึงควรแก่การเจริญวิปัสสนาจนได้ปัญญาเห็นไตรลักษณ์ ที่ขั้น 5 ได้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามความเป็นจริง และได้เห็นในอริยสัจ จึงได้เป็นพระอรหันต์ในที่สุด และ (3) เรื่องกรรมที่พระองค์อุทิศมาต้องเสวยวิบากกรรมที่ทำได้ แม้ว่าได้เป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม ในอรรถกถา อธิบายไว้โดยละเอียดเช่นกันตามแนวทางของอภิธรรมดังนี้

“ท่านกล่าวหมายถึงความเป็นพระชีณาสพ บทว่า ยลฺล โข ตวฺ พฺราหฺมณฺ กมฺมสฺส วิปาเกน นีํ ท่านกล่าวหมายเอาที่ภูตธรรมเวทนิยกรรมที่เป็นสภาคกัน จริ่งอยู่กรรมที่ท่านกระทำนั้นแหละย่อมยังส่วนทั้งสามให้เต็ม ในบรรดาจิต 7 ดวง ขวนจิตดวงแรกเป็นกุศลหรืออกุศล ก็ย่อมชื่อว่าที่ภูตธรรมเวทนิยกรรม กรรมนั้นย่อมให้ซึ่งวิบากในอัฐภาพนี้เท่านั้นเมื่อไม่อาจเช่นนั้น ย่อมชื่อว่า เป็นอโหสิกรรมไป ด้วยหมวดสามนี้ คือ อโหสิกรรม (นาโหสิ กมฺมวิปาโก) กรรมวิบากไม่ได้มีแล้ว (น ภวิสฺสติ กมฺมวิปาโก) กรรมวิบากจักไม่มี (นตฺถิ กมฺมวิปาโก) ไม่มีกรรมวิบาก ขวนเจตนาดวงที่ 7 อันให้สำเร็จประโยชน์ ชื่อว่า อุปปัชชเวทนิยกรรม กรรมนั้นย่อมให้ผลในอัฐภาพถัดไป เมื่อไม่อาจเช่นนั้น กรรมนั้นก็ชื่อว่า เป็นอโหสิกรรม โดยนัยที่กล่าวแล้วนั้นเทียว ขวนเจตนา 5

ดวง ในระหว่างกรรมทั้งสอง ย่อมชื่อว่า อปราปริยเวทนี
ยกรรม กรรมนั้นย่อมได้โอกาสเมื่อใด ย่อมให้ผลเมื่อนั้น
ในอนาคต เมื่อยังมีการเวียนว่ายอยู่ในสงสาร ชื่อว่า
อโหสิกรรมย่อมไม่มี ก็กรรมทั้ง 2 เหล่านี้ ของพระเถระ
คือ อุปัชฌายเวทนีกรรม 1 อปราปริยเวทนีกรรม 1
อันพระอรหันต์มรรคตัวกระทำกรรมให้สิ้นถอนขึ้นเสร็จ
แล้ว ยังมีแต่ทีฎฐธรรมเวทนีกรรม กรรมนั้นแม้ท่านถึง
พระอรหันต์แล้ว ก็ยังให้ผลอยู่นั้นเทียว พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงหมายถึงกรรมนี้”

[MA. (Thai) 21/165]

ดังนั้นจึงพบว่า พระอรธกถาจารย์ได้ขยายความในพระไตรปิฎก ในการได้
เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คุณิมาลไว้ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ (1) การกระทำสักกิริยา
กับการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คุณิมาล และ (2) กรรมที่เกี่ยวข้องกับการได้เป็น
พระอรหันต์ของพระองค์คุณิมาลทั้ง 3 ประการ คือ อุปัชฌายเวทนีกรรม (กรรมให้ผล
ต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า) อปราปริยเวทนีกรรม (กรรมให้ผลในภพสืบ ๆ ไป)
และทีฎฐธรรมเวทนีกรรม (กรรมให้ผลในภพนี้) โดยกรรมสองประการแรกนั้น ได้
กลายเป็นอโหสิกรรมไปด้วยอำนาจของพระอรหันต์มรรค ส่วนทีฎฐธรรมเวทนีกรรม
นั้นยังส่งผลอยู่นกว่าจะได้ปรินิพพานที่เรียกว่า ออนุปาทิเสสนิพพาน คือ ปรินิพพานที่
ดับกิเลสโดยไม่มีเบญจขันธ์เหลือ ดังนั้น จึงทำให้พระองค์คุณิมาลได้รับวิบากกรรมเป็น
ความบาดเจ็บจากท่อนไม้ ก้อนดิน ก้อนหิน ที่ผู้ขว้างมิได้มีเจตนาเพื่อท่าน แต่วกมา
โดนกายของท่าน ต้องถูกบ่วงรัดเท้า ทั้งที่เขาไม่ได้มีเจตนาเพื่อท่านด้วยเช่นกัน

อนึ่ง เพื่อความเข้าใจในประเด็นของพระอรหันต์มรรคที่มีอำนาจทำให้อุปัชฌ
ายเวทนีกรรมและอปราปริยเวทนีกรรม กลายเป็นอโหสิกรรม ประเด็นนี้ มี
ความสัมพันธ์กับเรื่องการเป็นพระอริยบุคคล 8 คือ (1) พระโสดาปัตติมรรค (2) พระ
โสดาปัตติผล (พระโสดาบัน) (3) พระสกทาคามีมรรค (4) พระสกทาคามีผล (พระ
สกทาคามี) (5) พระอนาคามีมรรค (6) พระอนาคามีผล (พระอนาคามี) (7) พระ

อรัหัตมรรค และ (8) พระอรัหัตผล (พระอรหันต์) [Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto). 2015a: 77 - 78]

พระอริยบุคคลเป็นผู้มีปัญญาในการตัดทำลายกิเลสที่เรียกว่า ญาณ โดยญาณมีอยู่หลายระดับและหลายชุด ยกตัวอย่างญาณหมวดหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ของนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน นั่นคือ วิปัสสนาญาณ 16 การสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลจำเป็นต้องมีมรรคญาณและผลญาณ ซึ่งเป็นญาณในลำดับที่ 14 และ 15 ของวิปัสสนาญาณ 16 (See more in Phra Buddha Gosa Thera 2013: 978 - 1137) ดังนี้

(1) ปฐมมรรค ได้แก่ ทำโสดาปัตติมรรคญาณ (หรือโสดาปัตติมัคคญาณ) เป็นปัจจัยทำให้เกิดโสดาปัตติผลญาณ โดยไม่มีระหว่างคั่น สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

(2) ทุตติยมรรค ได้แก่ สกทาคามิมรรคญาณ เป็นปัจจัยทำให้เกิดสกทาคามีผลญาณ โดยไม่มีระหว่างคั่น สำเร็จเป็นพระสกทาคามี

(3) ตติยมรรค ได้แก่ อนาคามิมรรคญาณ เป็นปัจจัยทำให้เกิดอนาคามีผลญาณ โดยไม่มีระหว่างคั่น สำเร็จเป็นพระอนาคามี

(4) จตุตถมรรค ได้แก่ อรัหัตมรรคญาณ เป็นปัจจัยทำให้เกิดอรัหัตผลญาณ โดยไม่มีระหว่างคั่น สำเร็จเป็นพระอรหันต์ (Phra Buddha Gosa Thera 2013: 1138 - 1140)

ในกรณีของพระองค์ผู้มีคุณวิเศษที่พระอรุณกถาจารย์อธิบาย ว่าเป็นเพราะอำนาจแห่งพระอรัหัตมรรคเข้าครอบงำอุปนิสัยขเวทนิยกรรมและอุปนิสัยขเวทนิยกรรม ทำให้กลายเป็นอโหสิกรรม จึงอยู่ในช่วงของการได้อรัหัตมรรคญาณ ซึ่งเป็นลำดับก่อนได้อรัหัตผลญาณ (เป็นพระอรหันต์)

3. คำวิสัยของคณะสงฆ์ ในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงมีพระราชปุจฉาถามคณะสงฆ์ในประเด็นการ เป็นพระอรหันต์ของพระองค์ลิมาลทั้งที่ข่ามนุชย์มา มาก คณะสงฆ์ซึ่งประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะ 8 รูป ได้ถวายวิสัยนาต่อพระราชปุจฉา ดังกล่าว โดยได้วิสัยนาถึงกรรมเก่าในอดีตชาติที่มีทั้งบุญกรรมและบาปกรรม แม้ว่าจะ ทำบาปกรรมไว้มากแต่ก็ได้พบพระโพธิสัตว์มาเทศนาธรรมสั่งสอนให้กลับตัวกลับใจ เป็นคนตั้งอยู่ในศีลและธรรม ท่านได้ไปเสวยทุกขเวทนาในจตุรกายมาควรแก่กรรมที่ ทำไว้แล้ว การได้เป็นพระอรหันต์ในชาตินั้นเป็นเพราะว่าได้ตั้งปรารถนาไว้ ได้ทำบุญ กุศล เมื่อถึงเวลาที่กุศลกรรมส่งผลย่อมได้สำเร็จในเวลานั้น ๆ และกล่าวถึงกรรม 3 ประการ เช่น ในอรรถกถาที่ได้อธิบายเป็นแนวทางไว้ ดังความตอนหนึ่งของข้อวิสัยนา ของคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 ระบุไว้ว่า

“ข้อซึ่งว่าพระอังกุลิมาลข่ามนุชย์ ในปัจจุบันชาตินั้นมี พระบาทพิ้ว ‘ยลล ปาปี กต กมม ฯลฯ อพภา มุตโตว จนทิม่า เถรสส ปน อุปชชเวทนียลจ ๆ ล ๆ วิปาก์ เทติ เยว’ เนื้อความว่า อันว่ากรรมลามกบุทลผู้ใดกระทำ มาแต่ก่อนแล้ว ถ้าแลท่านผู้้นั้นบรรลุถึงพระอรหัตแล้ว กำลั้งพระอรหัตนั้นก็จะปิดเสยซึ่งกรรมนั้นมิให้ปฏิสนธิ วิบากลึบไป แลท่านผู้้นั้นก็จะกระทำให้ปราศจากกิเลส รุ่งเรือง ดุจหนึ่งพระจันทรอันปราศจากเมฆ อนึ่งกรรม สองประการอันจะให้ผล ในลำดับชาติก็ตีจะให้ผลใน ชาติที่สองที่สามเปนอาทินั้นก็ดี พระอังกุลิมาลเถรเจ้า ถอนเสย แล้วเปนอโหสิกรรมจะให้ผลลึบไปหามีได้ แล ข้อซึ่งว่าพระอังกุลิมาลแรกปราธนามาในสำนักนี้ พระพุทธเจ้าองค์ใดก็ดี จะได้เปนเอตทัคคในที่อันใดก็ดี ยังมิได้พบพระบาทพิ้วก่อน พบแต่บาทพิ้วอาจารย์แต่ก่อน เขียนไว้เปนเผด็จสวตมนต์ ว่าพระอังกุลิมาลอยู่ในอสิตี สาวก จึงกำหนดบารมีว่าแสนกลับแต่สาสนาพระ ปทุมุตระนั้นมา อนึ่ง ผู้ปรารถนาพระอรหัตภูมิที่ฐานอัน

ใด ๆ ก็ดี แรกสร้างบารมีออกวาจาในสำนักพระอริยเจ้า
องค์ใดองค์หนึ่งพร้อมด้วยธรรมสองประการ ‘ฉนทตา’
คือภาวปราณารักใคร่พอใจพระอรหันตภูมิเป็นแท้ กอปร
ด้วยศรัทธาปีติปราโมชยั้งนัก ‘อธิกาโร’ คือกระทำให้
ทานบูชาคารวะ ด้วยเจตนาอันเป็นกุศลโสมนัตถิยมี
ปัญญา ในสำนักนี้พระอริยเจ้าองค์นั้น 1 แลท่านผู้นั้น
ครั้งพร้อมด้วยธรรมสองประการนี้ แล้วเกิดมาในชาติ
ใด ๆ ถึงจะประมาทหยาบช้ากระทำผิดประการใดก็ดี
ย่อมกลับตัวได้ด้วยเดชคุณธรรมสองประการนั้นไม่ทำผิด
ไปที่เดียวหาไม่ได้ บางทีผู้ทรงมานสั่งสอนให้สติอารมณ์แล้ว
ก็ย่อมละเสียซึ่งกระทำชั่ว ย่อมมีความประมาทนั้นน้อย
กว่าสามัญบุคคลอื่น ๆ ”

*[Meeting of the Royal Ordinance Region 3,
the Royal Ordinance in the reign of
King Rama I (Part 2) 1921: 73 - 74]*

คำวิสัยสนทนาต่อประเด็นปัญหาการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาลของคณะ
สงฆ์ เพื่อตอบพระราชปจฉาของรัชกาลที่ 1 มีสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามานอกเหนือจากใน
อรรถกถา คือ เรื่องของเจตนาและการกระทำที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ
ประการแรกคือ ฉนทตา หมายถึง ตั้งความปรารถนาอรหันตภูมิของผู้ผู้นั้นอย่างมั่นคง
ประการที่สอง อธิกาโร คือทำให้ทานบูชาคารวะ ด้วยเจตนาเป็นกุศลด้วยความ
โสมนัสยินดีอย่างมีปัญญา

4. ทักษะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยแนวทางการอธิบายเรื่องการ
ได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาล นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ยึดการอธิบาย
ด้วยหลักกรรมตามแนวทางในอรรถกถา เช่น พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร) (1984:
109, 115 - 116) อธิบายว่าเป็นเพราะอุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน) ที่เป็นกุศลกรรม
ของพระองค์สิริมาลเองที่เข้ามาทำลายบาปอกุศลกรรมของท่าน ทำให้ท่านได้เป็น
พระอรหันต์ ในทัศนะของ พร รัตน์สุวรรณ (1995: 8 - 10) มองว่า พระองค์สิริมาลได้

ชำระหนี้บาปให้หมดไป การสำเร็จเป็นพระอรหันต์ของท่านเป็นบุญบารมีที่สร้างไว้ในอดีตชาติมีกำลังแรงมากกว่ากุศลกรรม จึงทำให้ได้เป็นพระอรหันต์ พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฑโฒ ภิกขุ) (2004) กล่าวว่า เป็นเพราะวาสนาบารมีที่จะได้เป็นพระอรหันต์ จึงทำให้ได้เข้าไปในข่ายพระพุทธรูป และพระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมก่อนที่โจรองค์คูมาลจะได้ทำมาตุฆาตกรรม ส่วนการได้เป็นพระอรหันต์ เพราะกรรมที่เป็นอุปฆาตกรรมซึ่งเป็นฝ่ายกุศลกรรมคือ อรหันตมรรค ได้เข้าไปทำลายชกนกรรม (กรรมนำเกิด) ฝ่ายอกุศลเพื่อไม่ให้ส่งผลได้อีกต่อไป การเป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูมาลจึงตัดอกุศลกรรมที่จะทำให้เกิดในอบายภูมิ 4 จนหมดสิ้น โดยทำให้เป็นอโหสิกรรม พระพุทธรูป (มงคล วิโรจโน) (2005: 46) นั้นมีความเห็นว่า เพราะพระองค์คูมาลมีพระพุทธรูปเป็นกัลยาณมิตร ทรงช่วยให้เลิกเป็นฆาตกร ทรงประทานบรรพชาอุปสมบทให้เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ทรงแนะนำให้ทำสังกิริยา และพระองค์คูมาลไม่ประมาทจึงได้บรรลุพระอรหันต์เป็นพระอรหันต์ได้ ในขณะที่ ประพันธ์ ศุภษร (2015: 125 - 126) อธิบายเรื่องนี้ด้วยหลักและประเภทของกรรมตามแนวทางในอรรถกถา โดยกล่าวว่า เป็นเพราะอุปฆาตกรรม ที่มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า อุปัจเฉทกรรม เข้าตัดรอนอกุศลกรรมจึงทำให้พระองค์คูมาลได้เป็นพระอรหันต์ โดยอุปปีชเวทนียกรรมและอุปปริยเวทนียกรรม อันพระองค์คูมาลได้ถอนขึ้นแล้วด้วยอรหันตมรรค ทำให้เป็นอโหสิกรรม แต่ที่ภูธรธรรมเวทนียกรรมยังมีอยู่ กรรมนั้นยังให้วิบากแก่ผู้บรรลุอรหันต์ผลแล้วทีเดียว

วิเคราะห์มโนทัศน์และความหมาย

จากเรื่องราวชีวิตของพระองค์คูมาล

ในส่วนนี้เป็นการสรุปความจากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “อภิปรายความการเป็นพระอรหันต์ของพระองค์คูมาล ว่าด้วยพุทธธรรมและทุนมนุษย์” (Puangsomjit 2021: 48 - 83) โดยจำแนกเป็นมโนทัศน์ได้จำนวน 6 มโนทัศน์ คือ กรรม อุกุศลมูล ศีล สมาธิ ปัญญา และกัลยาณมิตร ในแต่ละมโนทัศน์มีสัญลักษณ์จำนวนหนึ่งสื่อความหมายถึงเรื่องของกรรม อุกุศลมูล ศีล สมาธิ ปัญญาและกัลยาณมิตรได้อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน ในแต่ละมโนทัศน์มีสาระสังเขปดังนี้

1. กรรม โดยแสดงความหมายว่าพระองค์คือผู้กระทำกรรมมาตั้งแต่อดีตชาติจนถึงในชาติสุดท้ายที่ได้เป็นพระอรหันต์ โดยมีทั้งส่วนที่กุศลกรรมและอกุศลกรรม การเป็นพระอรหันต์ของพระองค์นั้นเกิดจากส่วนที่เป็นกุศลกรรม โดยกุศลกรรมนี้เป็นเหตุปัจจัยให้ท่านเป็นผู้มีปัญญาดี กำลังดี ได้เข้าไปสู่ข้ายพระพุทธญาณ และพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรม ซึ่งเท่ากับไปห้ามการกระทำมาตุฆาตกรรม ได้ทันเวลา พระพุทธเจ้าทรงประทานการบรรพชาอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อบวชแล้ว ท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจฝึกปฏิบัติมูลกรรมฐาน ได้รับการชี้แนะจากพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นกัลยาณมิตรให้กระทำสังกิริยาอันนำมาซึ่งปัจจัยสนับสนุนในการบำเพ็ญสมณธรรมให้ได้ผลดี ได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การฝึกเจริญเมตตาจิต และการทำกระชาตในช่วงเป็นโจรองค์เดิมให้เป็นอัปโฆหาริก ซึ่งทั้งหมดเป็นวิบากกรรมที่เกิดจากกุศลกรรม ที่กระทำไว้ในอดีตชาติ เช่น การก่อไฟถวายพระปัจเจกพระพุทธเจ้า สร้างโรงไฟถวายพระภิกษุ ริเริ่มการทำสลากภัตน์นามสวด และกุศลกรรมสำคัญอีกประการหนึ่งคือ พระอรหันต์มรรคที่ทำหน้าที่เป็นอุปฆาตกรรม ปิดกั้นอกุศลทั้งหลายของพระองค์ผู้มีให้ส่งผลอีกต่อไป ทำให้ท่านได้ปัญญาอันยิ่ง จึงได้เป็นพระอรหันต์ในที่สุด ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของกุศลกรรม อย่างไรก็ตาม แม้ท่านเป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังมีอกุศลกรรมที่เคยกระทำไว้ติดตามอยู่ โดยเป็นเหตุให้ถูกท่อนไม้ ก้อนดิน ก้อนหิน ที่ชาวบ้านตั้งใจขว้างสุนัข นก ไก่ ฯลฯ โดยมีได้มีเจตนาเพื่อท่าน แต่ท่อนไม้ ก้อนดินและก้อนหินเหล่านั้นนวมมาตกต้องกายของท่านให้ได้รับบาดเจ็บ ถึงกับมีโลหิตไหล ศีรษะแตก บาดตรตกแตก สังขมาภูษิต ดั่งความตอนหนึ่งในอังกุลิมาลสูตร ว่า

“ท่านพระองค์คือมาล ครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ก้อนดินที่บุคคล
ทั้งหลายขว้างไปทางอื่นก็มาตกลงที่กายของท่าน
พระองค์คือมาล ท่อนไม้ที่บุคคลทั้งหลายขว้างไปทางอื่น
ก็มาตกลงที่กายของท่านพระองค์คือมาล ก้อนกรวดที่
บุคคลทั้งหลายขว้างไปทางอื่นก็มาตกลงที่กายของท่าน
พระองค์คือมาล ท่านพระองค์คือมาลมีศีรษะแตก เลือด
ไหล บาตรก็แตก ผ้าสังขมาภูษิต เข้าไปเฝ้าพระผู้มี

พระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็น ท่านพระองคุลิมาลกำลังเดินมาแต่ไกล ได้ตรัสกับท่านพระองคุลิมาลว่า ‘เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอได้เสวยวิบากกรรมซึ่งเป็นเหตุให้เธอหมกหม้มอยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปีในปัจจุบันนี้แล้ว’”

[M. (Thai) 13/352/429 - 430]

กรรมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองคุลิมาล ส่งผลต่อทั้งในภาวะก่อนและหลังการเป็นพระอรหันต์ของท่านด้วย เพราะกรรมเป็นการกระทำและผลของการกระทำนั้น กรรมเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีหลักคงตัวว่าเมื่อกระทำกรรมแล้ว กรรมนั้นย่อมส่งผล เช่นพระองคุลิมาลที่แม้ได้เป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังต้องเสวยวิบากกรรมที่ทำไว้อย่างไม่มีการยกเว้น ดังพระพุทธภาษิตว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมูสัตว์เป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพัน เปรียบเหมือนรถที่แล่นไปมีหมุดเป็นเครื่องตรึงไว้ ฉะนั้น” [Sn. (Thai) 25/660/654] ในทางพระพุทธศาสนา กรรมจึงเป็นสิ่งผูกพันชีวิตมนุษย์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต กรรมนี้หมายถึงส่วนที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม ก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมรวมถึงสิ่งที่เรียกว่าเป็นทุนมนุษย์ เช่น ความแข็งแรง กำลังสติปัญญา การมีทรัพย์ การมีกัลยาณมิตร ฯลฯ ฉะนั้น การมีทุนทางปัญญา ทุนทางอารมณ์ ทุนทางสังคม ตามแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ เมื่อนำมาเทียบกับหลักคิดทางพระพุทธศาสนาก็คือเรื่องของกรรมและวิบากของกรรม

2. อกุศลมูล โดยสื่อความหมายถึงอกุศลมูลซึ่งเป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งหลาย เป็นต้นเหตุของการประพฤติชั่ว ประกอบด้วย โลก โภจร หลง ยกตัวอย่างเช่น เนื้อความในอรรถกถาปัญจาวุธชาดก ว่า

“ดูก่อนยักษ เราต้องไปก่อน ส่วนท่านได้กระทำอกุศลไว้ในครั้งก่อนแล้ว จึงได้เกิดเป็นผู้ร้ายกาจ มีออาบด้วยเลือด มีเลือดเนื้อของคนอื่นเป็นภักษา แม้ถ้าท่านดำรงอยู่ในอัทธานี้ ยังจักกระทำอกุศลกรรมอยู่อีก ก็จักไปสู่ความมีเดมน จากความมีเดมน นับแต่ท่านพบเราแล้ว เราไม่อาจปล่อยให้ท่านทำ

อกุศลกรรมอยู่ได้ แล้วจึงตรัสโทษของทุศีลกรรมทั้ง 5...
แล้วทรงแสดงอานิสงส์ของศีลทั้ง 5 ชูยกษ์ด้วยเหตุต่าง ๆ
ทรงแสดงธรรม ทรมานจนหมดพยศร้าย ชักจูงให้ดำรงอยู่
ในศีล 5 กระทำยกษ์นั้นให้เป็นเทวดารับปลีกรรมในดง
นั้น”

[JA. (Thai) 56/87 - 88]

เฉพาะในชาติที่พระองค์กุศลเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต ในเนื้อความของเรื่องราวชีวิต ได้แสดงให้เห็นว่า พระองค์กุศลในอดีตชาตินั้น ท่านได้หลงติดในรสเนื้อมนุษย์อย่างหนักหน่วง จนเป็นเหตุให้ทำปาณาติบาตกรรม ฆ่ามนุษย์ไปเป็นจำนวนมาก เพื่อนำเนื้อมนุษย์มาเป็นอาหาร ยอมถูกเนรเทศ ยอมละทิ้งการเป็นกษัตริย์ ยอมทอดทิ้งบิดา มารดา พระมเหสี ราชบุตรและราชธิดา พระประยูรญาติ เพื่อไปเป็นโจรฆ่ามนุษย์ แล้วนำเนื้อนั้นมาปรุงเป็นอาหาร ก็เป็นเพราะความหลงในรสของเนื้อมนุษย์ ในอังกุศลมาลชาดก กล่าวถึงในเหตุการณ์ที่พระเจ้าสุตโสม ได้แสดงธรรมโปรดพระเจ้าพรหมทัตเมื่อครั้งที่เป็นจอมโจรเจ้าโปริสาท จนจอมโจรเจ้าโปริสาทยินดีถวายพระพรใน 3 ข้อแรกเท่านั้น ส่วนพรข้อสุดท้ายคือขอให้เลิกกินเนื้อมนุษย์ ทรงพยายามต่อรองด้วยน้ำตานองหน้า เพราะไม่สามารถตัดใจสละรสเนื้อมนุษย์ได้ ดังความตอนหนึ่งว่า “เนื้อมนุษย์เป็นที่พอใจของหม่อมฉัน พระเจ้าสุตโสมโปรดทรงทราบอย่างนี้ หม่อมฉันไม่อาจจะอดเว้น เชิญพระองค์เลือกพรอย่างอื่นเถิด พระสหาย” [J. (Thai) 28/460/175] “หม่อมฉันละทิ้งพระบิดาและพระมารดา ทั้งเบญจกามคุณอันเป็นที่ชอบใจ หันเข้าป่าก็เพราะเหตุแห่งภิกษาหารนี้” [J. (Thai) 28/465/176] และ “หม่อมฉันเข้าถึงการไม่ได้บุญ ความเสื่อมยศเสื่อมเกียรติ บาป ทุจริต ความเศร้าหมองเป็นอันมาก เพราะเนื้อมนุษย์เป็นเหตุ” [J. (Thai) 28/467/177] เนื้อความดังกล่าว ได้แสดงถึงความหลงติดในรสเนื้อมนุษย์อย่างยอมแลกได้ในทุกสิ่งที่มีอยู่ในชีวิต เพื่อให้ได้เสพรสเนื้อมนุษย์ มาหวนคิดได้เมื่อได้รับการทรมาน (สั่งสอน) จากพระเจ้าสุตโสมซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ และในชาตินั้นทรงเป็นพระสหายและอาจารย์ของพระเจ้าพรหมทัตอีกด้วย

ยังมีสัญญาอีกเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์กุศลเป็นผู้มีอกุศลมูลอยู่ในจิตอันเป็นเหตุผลักดันให้กระทำความชั่วด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง

โดยเฉพาะความหลง แสดงอยู่ชัดเจนในพระสูตร ชาตก และอรรถถา ได้แก่ อังคุลิมาลสูตร ชัยททิสชาตก และมหาสุตโตสมชาตก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความหลงเป็นอกุศลมูลที่ร้ายแรงที่สุดเพราะเป็นสาเหตุให้เกิดความโกรธและความโลภตามมา มโนทัศน์เรื่องอกุศลมูลนั้นแสดงให้เห็นเหตุปัจจัยของการกระทำความชั่วของพระองค์คฤบาลทั้งในอดีตชาติและในชาติสุดท้ายในห้วงที่เป็นโจรองคฤบาล ที่เกิดขึ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง

3. คีล มีกลุ่มสัญญาที่แสดงว่าพระองค์คฤบาลเป็นผู้มีศีล ในอดีตชาติที่เคยเกิดเป็นยักษ์และไปริสาท แม้ว่าในช่วงแรกของชีวิตจะกระทำปาณาติบาตกรรมมาเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อได้พบพระโพธิสัตว์และได้รับการทรมานสั่งสอนก็ได้กลับตัวกลับใจ เลิกกระทำปาณาติบาต รักษาศีล 5 ตั้งแต่อดีตชาติมาทุกภพทุกชาติ ยกตัวอย่างในสุตตชาตกเป็นชาติที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ชื่อว่า สุตตมาณฑ พระองค์คฤบาลเกิดเป็นยักษ์ชื่อว่า มฆเทพ ยักษ์มฆเทพได้รับการทรมานจากพระโพธิสัตว์จนกลับตัวกลับใจละในอกุศลกรรมได้ หันมาตั้งตนอยู่ในศีล 5 ดังเนื้อความตอนหนึ่งในอรรถถาถาระบุไว้ว่า

“พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวคาถาแล้ว ก็เรียกยักษ์มา แล้วบอกอานิสงส์ศีลและโทษทุศีลว่า ตูก่อนสหาย เมื่อก่อนท่านทำอกุศลกรรมไว้ จึงเกิดเป็นคนกักขะหยาบคาย มีเนื้อเลือดผู้อื่นเป็นภักษาหาร ต่อแต่นี้ไป ท่านอย่าได้ทำอกุศลกรรม มีปาณาติบาตเป็นต้นแล้วให้ยักษ์ตั้งอยู่ในศีล”

[JA. (Thai) 59/234]

ในชัยททิสชาตก และอรรถถาชัยททิสชาตก ในชาตินั้น ท่านได้บวชเป็นฤาษีไปจนสิ้นชีวิต เพราะเกิดความสังเวชในชีวิตที่เกิดเพียงครั้งเดียวแต่เป็นได้ทั้งมนุษย์และยักษ์ ตั้งเนื้อความในอรรถถาถาดอนหนึ่ง ระบุว่า “ยักษ์เชื้อถ้อยคำของพระดาบส จึงกล่าวว่า พ่อหลานชาย เจ้าจงกลับไปเถิด ลุงเกิดมาชาติเดียวเป็นถึงสองอย่าง ลุงไม่ต้องการราชสมบัติดอก ลุงจักบวช แล้วบวชเป็นฤาษีอยู่ในสำนักของพระดาบส” [JA. (Thai) 61/367] และพบเนื้อความที่แสดงว่าพระองค์คฤบาลเป็นผู้มีศีลบารมีมาก่อนแล้วในอรรถถากถามหาสุตโตสมชาตก [JA. (Thai) 62/718, 721] ด้วยเช่นกัน

แม้ในชาติสุดท้าย หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมโปรดแล้ว โจร องคฺลิมาลก็ละการกระทำบาปกรรม ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุถือครองใน สมณเพศที่มีศีลและพรตเป็นเครื่องกำกับกายและใจ “องคฺลิมาลผู้โกนผมและหนวด หนุ่งหม่นผ้ากาสาหวัดสี ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจาก การลักทรัพย์ เว้นจากการพูดเท็จ ฉันทตอาหารมือเดียว เป็นพรหมจารี มีศีล มี กัลยาณธรรม” [M. (Thai) 13/350/426]

กล่าวได้ว่า เรื่องราวชีวิตในทุกภพทุกชาติของพระองค์คฺลิมาลตั้งแต่อดีตชาติ เป็นต้นมา ท่านเคยเป็นผู้ทำบาปกรรมมาก่อนในช่วงต้นของชีวิต แต่ในช่วงหลังของ ชีวิตก็ได้เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 ละการทำบาป และประกอบแต่กุศลกรรมมาโดย ตลอด จนถึงในชาติสุดท้าย อย่างไรก็ตาม นับได้ว่า พระองค์คฺลิมาลเป็นผู้ที่สะสมบารมี ด้านศีลบารมีมาตั้งแต่ในอดีตชาติ

4. สมภา มีสัญญาณที่แสดงความหมายว่าพระองค์คฺลิมาลเป็นผู้ปฏิบัติสมาธิ ภาวนา อย่างน้อยในช่วงที่บวชเป็นพระภิกษุแล้ว และสามารถเจริญสมณธรรมจนได้ เป็นพระอรหันต์ และได้สะสมบารมีในด้านนี้มาตั้งแต่ในอดีตชาติ เช่น ในชยททิส ซาตกและอรรธกถาชยทิสซาตก พระองค์คฺลิมาลในชาตินั้นเคยได้บวชเป็นฤาษี หลังจากได้ทราบความจริงว่าตนเป็นมนุษย์ หากเทียบกับแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ สามารถเทียบได้กับทุนมนุษย์ด้านที่เป็นทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) ใน ความหมายว่า เป็นการรับรู้ตนเอง มีความยึดหยุ่น ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีหลัก และวิธีการฝึกอบรมได้ด้วยการฝึกจิตให้มีสมาธิ เพื่อทำให้มีสติและปัญญาเกิดขึ้น

5. ปัญญา มีกลุ่มสัญญาณจากเนื้อความในเรื่องราวชีวิตของพระองค์คฺลิมาล ที่ แสดงความหมายว่าพระองค์คฺลิมาลเป็นผู้มีปัญญาด้วยวิบากของกุศลกรรมที่ทำมาใน อดีตชาติ และในชาติสุดท้าย ได้ปฏิบัติสมณธรรมจนได้ปัญญาอันยิ่ง คือได้เป็น พระอรหันต์

ในอดีตชาติ พระองค์คฺลิมาลเคยเกิดเป็นชวานา ได้ก่อไฟถวายพระปัจเจก พระพุทธเจ้า จึงได้อานิสงส์มีกำลังแรง มีกำลังเขวาวน ที่ทรงพลังเท่าช้างสาร 7 เชือก ในที่ที่เกิดแล้ว และในอรรถาพสุตทาย [ThagA. (Thai) 53/137] ในคราวที่ได้พบกับ พระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก โดยพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมแก่โจรองคฺลิมาลที่ในป่า องคฺลิมาลได้วิ่งติดตามพระพุทธเจ้า แต่ไม่ทัน จึงร้องเรียกว่า “หยุดก่อนสมณะ หยุด

ก่อนสมณะ” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “เราหยุดแล้ว องค์กรคุณมา ท่านต่างหากจะหยุด” [M. (Thai) 13/348/423] และยังมีอีกตอนหนึ่งในอังคุตตรนิกาย [M. (Thai) 13/349/423 - 424] ดังที่ได้อธิบายมาก่อนหน้านี้แล้วในช่วงต้นของบทความ

ด้วยความมีปัญญาของโจรองคุลิมาล จึงทำให้เข้าใจในพระพุทธดำรัสนั้น ในอรรถกถา ขยายความว่า “การบรรลุสี่หาหนาทันทีใหญ่ การบรรลุอันใหญ่นี้จักเป็นของผู้อื่นไปมิได้ การบรรลุนี้ต้องเป็นของพระสมณเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้โอรสแห่งพระนางมหายา เราเห็นจะเป็นผู้อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุคมกล้า ทรงเห็นแล้วหนอพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาเพื่อทำการสงเคราะห์แก่เรา” [MA. (Thai) 21/159] โจรองคุลิมาลจึงกราบพระบาทพระพุทธเจ้าและทูลขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อบวชแล้วก็มี ความชวนชวนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนได้ที่สุดแห่งปัญญา ได้บรรลุพระอรหัตต์เป็นพระอรหันต์ ดังความตอนหนึ่งในอังคุตตรนิกาย ระบุไว้ว่า

“พระองคุลิมาลหลีกออกไปอยู่รูปเดียว ไม่ประมาท มีความเพียรอดทนกายและใจอยู่ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้วทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’...”

[M. (Thai) 13/351/429]

หากมองในมุมของแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ในด้านที่เป็นทุนปัญญา องคุลิมาลหรือมีนามเดิมว่า อหิงสกะ ในครั้งที่ได้ไปเรียนอยู่ ณ สำนักของทีศาปาโมกข์ เมืองตักศิลา อหิงสกะเป็นผู้มีสติปัญญาดียิ่งกว่าธัมมัตถะและอันเตวาสิกทุกคนในสำนักที่เรียนอยู่ด้วยกัน ดังเนื้อความในอรรถกถา มีว่า “อหิงสกะกุนารนั้น เป็นธัมมัตถะ เหวาสิก เริ่มเรียนศิลปะแล้ว เป็นคนถึงพร้อมด้วยวัตร ตั้งใจคอยรับใช้ประพฤตินั้นที่พอใจ พุดจาไพเราะ ส่วนอันเตวาสิกที่เหลือ เป็นอันเตวาสิกภายนอก อันเตวาสิกเหล่านั้น นิ่งปรึษากันว่า จำเดิมแต่เวลาที่อหิงสกะมาพบ พวกเราไม่ปรากฏเลย เราจะ

ทำลายเขาได้อย่างไร จะพูดว่าเป็นคนโง่ ก็พูดไม่ได้ เพราะมีปัญหายิ่งกว่าทุกคน จะว่ามี
วัดระไมตรีก็ไม่อาจพูด เพราะเป็นผู้สมบูรณด้วยวัดระ จะว่ามีชาติต่ำ ก็พูดไม่ได้ เพราะ
สมบูรณด้วยชาติ” [MA. (Thai) 21/155]

กล่าวได้ว่า พระองค์กุหลิมลเป็นผู้มีทุนทางปัญญา รวมถึงทุนทางสังคม ทุนทาง
อารมณ์ และความประพฤติดีมาตั้งแต่ต้น ด้วยบุญกุศลที่เคยทำไว้ในอดีตชาติเพราะเคย
ได้ถวายทานแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าและผู้ทรงศีล แม้ในชาติสุดท้ายก็ได้ปฏิบัติวิปัสสนา
สมาธิเพื่อพัฒนาปัญญานั้นให้เจริญถึงขั้นสูงสุด จนได้เป็นพระอรหันต์ อย่างไรก็ตาม ยัง
มีปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญคุณไว้เป็นอันมาก เป็นปัจจัยที่
ส่งผลต่อความสุข ความเจริญ ความสำเร็จ และเป็นสิ่งสำคัญต่อการได้เป็นพระอรหันต์
ของพระองค์กุหลิมล นั่นคือ กัลยาณมิตร

6. กัลยาณมิตร พบสัญญาณจากเนื้อความในเรื่องราวชีวิตของพระองค์กุหลิมลที่สื่อ
ความหมายถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าที่ช่วยให้พระ
องค์กุหลิมลได้เป็นพระอรหันต์ กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีความสำคัญมากในการ
ได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุหลิมล

พระองค์กุหลิมลเป็นผู้มีกัลยาณมิตรมาในหลายภพหลายชาติ เช่น ในชาติที่เกิด
เป็นชวานา ได้มีโอกาสก่อไฟถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า ในปัญจาจวรรชชาติและอรธ
กถาปัญจาจวรรชชาติ ในชาตินั้น พระองค์กุหลิมลได้เกิดเป็นสิเลสโลมยักข์ ได้พบกับ
ปัญจาจวฤกมารซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ สิเลสโลมยักข์ได้รับการสั่งสอนให้ละในอกุศล รู้จัก
โทษของการทุจริตกรรมทั้ง 5 โดยสอนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 ในอรธกถาสุตนชาต ใน
ชาตินั้น พระองค์กุหลิมลได้เกิดเป็นยักข์ชื่อมณฑพ พระโพธิสัตว์รับยักข์มณฑพไว้ในฐานะ
เป็นสหาย ในชัยทิสชาต พระองค์กุหลิมลได้เกิดเป็นโปริสาทที่มีความสัมพันธ์โดยเป็นลูก
ของอสินัตตตราชกุมาร ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ ในมหาสุตโตสมชาต ในชาตินั้น
พระองค์กุหลิมลเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต ซึ่งเกิดความหลงและโลกในรสนิยมมนุษย์ ถึง
ขนาดยอมสละราชบัลลังก์ ยอมถูกเนรเทศออกจากพระนครไปเป็นพระยาโปริสาท แต่ก็
ได้พบกับพระเจ้าสุตโตสมซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์และเป็นกัลยาณมิตร ช่วยสั่งสอนให้ละการ
กินเนื้อมนุษย์ ละอกุศลกรรม หันกลับมาตั้งมั่นในศีลและกุศลธรรม ในชาติสุดท้าย โจร
องค์กุหลิมลได้เข้ามาอยู่ในข่ายพุทธญาณของพระพุทธเจ้า และเสด็จไปแสดงธรรม

“เราจักไปเป็นความสวัสดิแก่เธอ ผู้ที่อยู่ในป่าอันหาบ้าน
มิได้ ครั้นได้ฟังคาถาอันประกอบด้วยบท 4 ออกบวชใน
สำนักของเราแล้ว จักกระทำให้แจ้งซึ่งอภิญญา 6 ถ้าเรา
ไม่ไป เธอจะผิดในมารดา จักเป็นผู้อื่นใคร ๆ ยกขึ้นไม่ได้
เราจักกระทำความสงเคราะห์เธอ”

[MA. (Thai) 21/157]

โจรองคฺลิมาลรอดพ้นการทำมาตุฆาตกรรม เนื่องด้วยการสงเคราะห์ของ
พระพุทธเจ้าที่เสด็จไปแสดงธรรมได้ทันเวลา แม้อุกขาวนาที่อยู่ระหว่างทางได้ทักท้วง
ว่าทางนั้นมีโจรองคฺลิมาลที่โหดร้าย แต่มิได้ทรงย่อท้อ เสด็จไปอย่างไม่เกรงกลัว
อันตราย [M. (Thai) 13/347/421]

โจรองคฺลิมาลสามารถละสภาพการเป็นโจรแล้วเข้าสู่สมณเพศได้ด้วย
พระพุทธเจ้า ที่ทรงเป็นกัลยาณมิตรอันยอดเยี่ยม เมื่อทรงแสดงธรรมโปรดแล้ว
โจรองคฺลิมาลได้ทิ้งดาบและอาวุธลงเหวลึก แล้วทูลขอบรรพชา ได้ก้าวสู่มรรคาแห่ง
ความหลุดพ้นได้ด้วยกัลยาณมิตรอันยอดเยี่ยมและประเสริฐสุดคือพระพุทธเจ้าอีก
เช่นกัน [M. (Thai) 13/349/424]

หลังจากองคฺลิมาลบรรพชาอุปสมบทแล้ว วันหนึ่งในระหว่างทางที่ท่านออก
บิณฑบาต ท่านได้เห็นความทุกข์ทรมานของหญิงมีครรภ์แก่ใกล้คลอดคนหนึ่ง จนเกิด
ความสงสารสังเวชขึ้นจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้า
ทรงแนะนำให้พระองคฺลิมาลกระทำสังกิริยาเพื่อช่วยหญิงมีครรภ์แก่คนนั้นให้คลอดง่าย
และปลอดภัย [M. (Thai) 13/351/428]

อนึ่ง การที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระองคฺลิมาลกระทำสังกิริยานั้นเป็น
ประโยชน์ต่อพระองคฺลิมาลอย่างมาก ในอรรถกถาอังคฺลิมาลสูตรมีอธิบายไว้ สามารถ
สรุปความได้ 3 ประการ [MA. (Thai) 21/164] ดังนี้ (1) เพื่อเป็นการสงเคราะห์
พระองคฺลิมาลมิให้ลำบากเรื่องภิกษาหาร จะได้มีกำลังปฏิบัติสมณธรรมได้ เนื่องจาก
ก่อนหน้านั้นชาวบ้านต่างหวาดกลัวพระองคฺลิมาล พอเห็นพระเถระก็หวาดกลัวพากันวิ่ง
หนี ไม่มีใครมีใครกล้าใส่บาตร เมื่อพระเถระกระทำความสวัสดิแก่ชาวบ้านด้วยการ
กระทำสังกิริยา ทำให้ชาวบ้านเลิกหวาดกลัว ทำให้ท่านได้ภิกษาหารเพียงพอกับความ

ต้องการของร่างกายในการปฏิบัติสมณธรรม (2) เพื่อการอบรมจิตของพระองค์สิริมาล ให้ดีขึ้น ด้วยพระองค์สิริมาลเรียนมูลกรรมฐานแล้วบำเพ็ญสมณธรรมในที่พักกลางวัน และกลางคืน แต่จิตไม่อาจสงบได้เพราะมีความติดยึดกับความทรงจำเก่า ๆ ที่เคยได้ฆ่าผู้คนจนล้มตาย การร้องขอชีวิต เหตุการณ์เหล่านั้นได้เข้ามาบงกชจิตใจของท่าน จนมีอาจปฏิบัติสมณธรรมต่อไปได้ การมีความกรุณาและได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ด้วยการกระทำสังกิริยาของพระองค์สิริมาล ช่วยให้สภาพจิตของท่านดีขึ้น และ (3) เพื่อให้พระองค์สิริมาลกระทำชาติในช่วงที่เป็นโจรนั้นให้เป็นอัปโพหาริกเสียก่อน แล้วเจริญวิปัสสนาจึงจักบรรลุพระอรหัตได้

การที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระองค์สิริมาลกระทำสังกิริยา จึงเป็นมหากรุณาคุณที่ทรงช่วยพระองค์สิริมาลตัดสัญญาเก่าลงได้ ทำให้สามารถเจริญวิปัสสนากรรมฐานได้ก้าวหน้าจนได้เป็นพระอรหันต์ในเวลาต่อมา การกระทำสังกิริยาเป็นผลดีต่อพระองค์สิริมาลทั้งในด้านการได้อาหารบิณฑบาตที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายเพื่อการปฏิบัติสมณธรรม การพัฒนาคุณภาพจิต และการกำหนดรู้อยู่กับปัจจุบัน ฉะนั้นพระองค์สิริมาลได้เป็นพระอรหันต์ เนื่องจากปัจจัยอย่างหนึ่งคือด้วยมหากรุณาของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นกัลยาณมิตรอันยอดเยี่ยม ที่นำพาโจรองค์สิริมาลให้พ้นจากทางต่ำ ได้บวช ได้ดำรงตนอยู่ในมรรค และแนะนำจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือเป็นพระอรหันต์ได้ในที่สุด

อนึ่ง ศील สมานธิ ปัญญา เป็นองค์ประกอบของหลักธรรมสำคัญที่เรียกว่า ไตรสิกขา โดยเป็นหลักธรรมเพื่อการศึกษาพัฒนาคุณภาพของจิตและชีวิตของทุกคน ให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เพราะไตรสิกขาเป็นระบบการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีขอบเขตครอบคลุมอริยอัฏฐังคิกมัคค์ (มรรคมองค์ 8) และครอบคลุมบุญกิริยา 3 [Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto) 2015b: 545, 549, 869; Puangsomjit 2021: 97 - 98] กล่าวโดยสรุป ความหมายที่ถอดได้จากเนื้อความในเรื่องราวชีวิตของพระองค์สิริมาล จึงประกอบด้วย กรรม อุกุศลกรรม ไตรสิกขา และ กัลยาณมิตร

ความหมายจากเรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ ของพระองค์กุลิมาล

การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลิมาล ที่มีระบุไว้ในเนื้อความของอังคุตติมาลสูตร อย่างตรงตามพยัญชนะ ซึ่งจัดเป็นความหมายในระดับภาษา ว่าเป็นเพราะการหลีกเลี่ยงออกไปอยู่เพียงรูปเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ กระทำสักกิริยา (ตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้า) กรรม และการมีปัญญา โดยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่พระองค์กุลิมาลเป็นผู้กระทำหรือประพฤติปฏิบัติ สำหรับในอรรถกถาเป็นการแปลความหมายหรือขยายความในประเด็นของการกระทำสักกิริยา ที่ส่งผลดีต่อเรื่องการได้อาหารบิณฑบาตที่เพียงพอต่อการบริโภคเพื่อกำล้างปฏิบัติสมณธรรม การปฏิบัติวิปัสสนา การมีพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร และการอธิบายถึงกรรมประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม ที่ทำให้พระองค์กุลิมาลต้องรับวิบากกรรมต่อไปอีกแม้ว่าจะได้เป็นพระอรหันต์แล้ว อุปัชฌายะเวทนิยกรรมและอปราปริยเวทนิยกรรม ที่ได้กลายเป็นอโหสิกรรมด้วยอำนาจแห่งพระอรหันต์มรรคที่ทำหน้าที่เป็นอุปฆาตกรรม พระอรหันต์มรรคเป็นกุศลกรรมทำหน้าที่ตัดรอนอกุศลกรรมต่าง ๆ ให้สิ้นไป ส่วนการอธิบายในวิสัยของคณะสงฆ์เพื่อตอบพระราชปุจฉาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้นเดินตามรอยในพระไตรปิฎกและอรรถกถา มีส่วนเพิ่มเติมเข้ามาคือ ฉันทตา (การตั้งเจตนาปรารถนาในอรหันตภูมิ) และ อธิกาโร (การประกอบกุศลกรรมเพื่อให้บรรลุตามที่ตั้งเจตนาไว้) สำหรับคำอธิบายของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนานั้นต่างยึดถือตามแนวทางในพระไตรปิฎกและอรรถกถาด้วยกันทั้งสิ้น

สำหรับผลการศึกษานัยจากการวิเคราะห์เนื้อความที่เป็นเรื่องราวชีวิตทั้งในอดีตชาติและในชาติสุดท้ายของพระองค์กุลิมาล ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลิมาลนั้นประกอบด้วย (1) กรรม โดยเฉพาะวิบากของกุศลกรรม (2) ไตรสิกขา ซึ่งเป็นวิธีการหรือเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพตนเอง (3) การมีกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐในการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติและแก้ปัญหา และ (4) อกุศลมูล ซึ่งเป็นรากเหง้าของการประกอบกรรม ฉะนั้นจึงพบว่า ความหมายในระดับของภาษาหรือพยัญชนะเป็นการกล่าวถึงสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการประพฤติปฏิบัติที่มีตัวบุคคลและการกระทำของบุคคลผู้นั้น นั่นก็คือ พระองค์กุลิมาล เป็นการแสดง

เนื้อความแบบบุคลาธิษฐาน คือ การยกตัวบุคคลขึ้นตั้งเป็นหลัก มีการกระทำ และผลของการกระทำ บุคคลที่สำคัญคือ พระองค์สิริมาล และพระพุทเจ้าซึ่งเป็นกัลยาณมิตร ส่วนนัยที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวชีวิตและการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาล สื่อถึงความหมายที่เป็นหลักธรรม ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดต่อการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาล โดยมีลักษณะเป็นธรรมาธิษฐาน คือ การยกธรรมขึ้นตั้งเป็นหลัก ความหมายแฝงนัยความหมายได้จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องดังกล่าว จึงพบหลักธรรมสำคัญ คือ กรรม อกุศลมูล ไตรสิกขา และกัลยาณมิตร อย่างไรก็ตาม เรื่องของอกุศลมูลและไตรสิกขา ไม่มีกล่าวไว้อย่างตรงไปตรงมาในเนื้อความขององค์สิริมาลสูตรทั้งในพระไตรปิฎกและในอรรถกถา แต่สามารถตีความได้จากสัญญาที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อความ

สำหรับแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ ที่ประกอบด้วยทุน 3 ประการคือ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคมและทุนทางอารมณ์ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ส่วนหนึ่งเป็นวิบากของกุศลกรรมที่เคยได้สร้างไว้ เช่น ในอดีตชาติของพระองค์สิริมาลที่เคยก่อไฟถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นผู้เริ่มการถวายสลากภัตนั้นนมสด ด้วยกุศลกรรมนั้นจึงทำให้องค์สิริมาลเป็นผู้มีกำลังเขาวาน ปัญญา และผละมากเท่าช้างสาร 7 เชือก ส่งอาณิสสรถึงในชาติสุดท้าย จึงถือว่าพระองค์สิริมาลเป็นผู้มีทุนมนุษย์สูงและมีครบทุกด้าน มีทุนทางปัญญาโดยเป็นผู้มีความสามารถในการเล่าเรียนและได้รับการยอมรับจากอาจารย์และเพื่อน ๆ ในสำนักเรียนว่าเป็นผู้มีปัญญามากกว่าใคร มีทุนทางสังคมคือ เกิดในตระกูลพราหมณ์ มีบิดาเป็นข้าราชการผู้ใหญ่สองแผ่นดิน และมีพระพุทเจ้าเป็นกัลยาณมิตร อย่างไรก็ตาม พระองค์สิริมาลในช่วงชีวิตที่เป็นโจรองค์สิริมาลได้เกิดมีความพลาดพลังขึ้น โดยไปกระทำฆาตกรรมมนุษย์เป็นจำนวนมาก เพราะหลงเชื่อในคำลวงของทศปาโมกข์ผู้เป็นอาจารย์ ในช่วงชีวิตที่เป็นอหิงสกะจึงเป็นช่วงชีวิตที่พบกับปาปมิตรและได้เกิดความเสียหายขึ้นด้วยการกระทำบาป เป็นเหตุให้เกิดช่วงชีวิตเป็นโจรองค์สิริมาลเนื่องจากมีมิตรชั่ว แต่เพราะการมีพระพุทเจ้าเป็นกัลยาณมิตร ที่ได้ทรงช่วยสงเคราะห์ให้พระองค์สิริมาลประสบความสำเร็จในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จนได้เป็นพระอรหันต์ ส่วนทุนทางอารมณ์นั้นเป็นผลของกุศลกรรมในอดีตชาติที่เคยฝึกปฏิบัติภาวนามาเช่นกัน และได้ฝึกฝนพัฒนาต่อในชาติสุดท้ายด้วย ฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าทุนมนุษย์ทั้ง 3 ด้านที่พระองค์สิริมาล

มีอยู่นั้น เป็นวิบากของกุศลกรรมที่พระองค์กุลีมาลสร้างไว้ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้พระองค์กุลีมาลได้บรรลุธรรมโดยเข้าประกอบกับการกระทำในชาติปัจจุบันด้วยการฝึกอบรมจิต (ไตรสิกขา) ด้วยความทุ่มเทร่างกายแรงใจ สติปัญญาและการมีกัลยาณมิตร โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้พระองค์กุลีมาลได้เป็นพระอรหันต์ คือ การมีพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร

นอกจากนี้ เรื่องราวของพระองค์กุลีมาลมีความสำคัญที่สามารถถอดเป็นบทเรียนเพื่อเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อสร้างความเข้าใจต่อหลักการและวิธีการในพระพุทธศาสนา และคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่พระพุทธศาสนาเชิดชูมาโดยตลอด ซึ่งมีอยู่หลายแง่มุม

ถอดบทเรียนจากเรื่องราวและความหมายของการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลีมาล

เรื่องราวชีวิตของพระองค์กุลีมาลที่เคยฆ่านุชนามาก่อนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 999 คน แต่เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้ว สามารถเป็นพระอรหันต์ได้ ทำให้เรื่องของพระองค์กุลีมาลได้รับการยกขึ้นมาอ้างเพื่อการให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิด โดยมักอ้างถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ หรือความเป็นมนุษย์ เมื่อได้ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องราวและความหมายของการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลีมาลอย่างละเอียด ด้วยหลักคิดทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ โดยพบว่า การเกิดมาเป็นผู้มีทุนมนุษย์นั้นเป็นไปตามวิบากของกุศลกรรม จะมีมากหรือน้อยย่อมขึ้นกับความเข้มข้นของการประกอบกุศลกรรมเป็นสำคัญ โดยสามารถถอดเป็นบทเรียนแก่คนในสังคมปัจจุบันได้ (Puangsomjit 2021: 99 - 103) เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเชื่อมโยงเข้าหากันระหว่างหลักคิดทางพระพุทธศาสนากับคุณค่ามนุษย์ แนวทางปฏิบัติที่ดีแก่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน และเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (จิต) ของตนให้เจริญขึ้นโดยมีประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้

1. เรื่องการเปลี่ยนทิวทัศน์ของพระองค์กุลีมาล สิ่งแรกของการได้พบกันระหว่างพระพุทธเจ้ากับโจรองค์กุลีมาล นั่นคือ พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนทิวทัศน์ของโจรองค์กุลีมาลจากมิจฉาทิวทัศน์ให้เป็นสัมมาทิวทัศน์ โจรองค์กุลีมาลตั้งใจเลิกเป็นโจรฆ่านุชน ยอมทิ้งอาวุธและ

ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ฉะนั้น จึงเป็นบทเรียนว่าการให้โอกาสนั้นเป็นสิ่งที่ดี ถือว่าเป็นการให้สิ่งที่ดี แต่การให้โอกาสจะเป็นผลดีแก่ผู้กระทำความผิดได้มากที่สุด นั้น ผู้เป็นกัลยาณมิตรต้องทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นละในมิจฉาทิฎฐิให้ได้เสียก่อน โดยหันมาตั้งมั่นอยู่ในสัมมาทิฎฐิให้ได้เช่นกัน การฝึกฝนศึกษาเพื่อพัฒนาตนในระดับต่อไปจึงจะเป็นความสำเร็จในแนวทางที่น่าปรารถนาและอยู่ใน “ทาง” ของความเจริญทั้งในทางโลกและทางธรรม เช่นที่พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนทิฎฐิของโจรองคุลิมาลจากผู้มีมิจฉาทิฎฐิให้เป็นผู้มีสัมมาทิฎฐิ และพระองคุลิมาลได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในโอกาสต่อมา หากหยาบย่นแต่เพียงสิ่งที่เรียกว่า “โอกาส” แต่เปลี่ยนทิฎฐิให้เป็นผู้มีสัมมาทิฎฐิไม่ได้ บุคคลผู้นั้นย่อมยังเป็นอันตรายต่อผู้อื่น จึงเท่ากับเป็นการหยาบย่นความอยุติธรรมและความมีอันตรายให้แก่ผู้อื่นหรือแก่สังคมได้เช่นกัน

ความสำคัญของโอกาสที่ได้รับจึงอยู่ที่ความสำนึกในความผิดอย่างแท้จริง โดยผู้ได้รับโอกาสต้องละเลิกในพฤติกรรมที่เป็นความชั่ว ละความผิดบาปทั้งหลาย แล้วหันมาตั้งตนอยู่ในศีลและธรรมอันดี จริ่งใจ เป็นผู้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฎฐิ ทำดังนี้ได้จึงถือว่าโอกาสที่ได้รับนั้นเป็นวาระที่มีค่ายิ่งอย่างแท้จริง ทั้งต่อผู้นั้นและผู้อื่น เช่น พระองคุลิมาลที่ได้รับโอกาสจากพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรม ทรงประทานการบรรพชาอุปสมบท และทรงแนะนำให้ทำสักกิริยา อย่่างไรก็ตาม นับเป็นผลบุญของท่านแต่ในอดีตด้วย เช่น การตั้งเจตนา และการทำกุศลเพื่อสนับสนุนเจตนา นั้น จึงทำให้ได้พบพระพุทธเจ้า และได้บวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งเท่ากับได้รับโอกาสให้กลับตัวกลับใจ แต่การมีแค่โอกาสเท่านั้นยังไม่พอ ยังต้องขวนขวายอย่างยิ่งยวดในการประพฤติปฏิบัติสมณธรรม

อนึ่ง ในประเด็นเรื่องพระพุทธเจ้าประทานการบรรพชาอุปสมบทให้โจรองคุลิมาล ซึ่งเป็นโจรมีชื่อเสียง ถูกตำหนิ ประณามและและโพนทะนา เมื่อภิกษุนำเรื่องการโจษขานของชาวบ้านไปทูลถามพระพุทธเจ้า จึงทรงมีรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย โจรที่มีชื่อโด่งดัง ไม่พึงให้บรรพชา รูปใดให้บรรพชา ต้องอาบัติทุกกฏ” [Vinl. (Thai) 4/91/147] ฉะนั้น การบวชให้กับโจรมีชื่อนั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงมีพระพุทธานุญาตให้พระสาวกกระทำ พระพุทธเจ้าทรงประทานการบรรพชาอุปสมบทให้โจรองคุลิมาล เพราะทรงเปลี่ยนทิฎฐิของโจรองคุลิมาลให้เป็นสัมมาทิฎฐิได้ และทรงรู้ในคุณภาพจิตของโจรองคุลิมาลหลังจากได้ฟังการแสดงธรรมแล้วว่า มี

ดวงตาเห็นธรรม พระพุทธเจ้าจึงทรงประทานการบรรพชาอุปสมบทให้เพราะเป็นผู้ไม่มีอันตรายต่อผู้ใดและต่อโลกแล้ว

2. เรื่องของกรรมกับการเป็นผู้มีทุนมนุษย์ จากเรื่องราวในชาดกหลายเรื่อง ที่เป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระองค์สิริมาล แสดงให้เห็นว่า พระองค์สิริมาลสร้างกุศลกรรมไว้มาก จึงทำให้เป็นผู้มีปัญญา เดช เขาวิน และกำลังมากด้วยผลบุญที่สร้างไว้ ในแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และทุนทางอารมณ์ พระองค์สิริมาล จัดเป็นบุคคลที่มีทุนมนุษย์ทั้ง 3 ด้านนี้อย่างสูงส่ง ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เกิดจากผลของกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ดีแล้วในอดีตชาติ ทุนมนุษย์ที่พระองค์สิริมาลมีอยู่จึงเป็นวิบากกรรมของท่านโดยเป็นวิบากของกุศลกรรม และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการได้เป็นพระอรหันต์ของท่านด้วยเช่นกัน (Puangsomjit 2021: 92 - 95) อย่างไรก็ตาม วิบากของกุศลกรรมที่พระองค์สิริมาลสร้างไว้ก็ติดตามมาด้วยเช่นกัน แม้ว่าท่านจะได้เป็นพระอรหันต์แล้ว กรรมนั้นเป็นนิยามอย่างหนึ่งเรียกว่า กรรมนิยาม เป็นกฎอย่างหนึ่งที่มีความคงตัว ในลักษณะที่ว่าเมื่อกระทำกรรมขึ้นแล้ว กรรมนั้นย่อมส่งผล เช่น พระองค์สิริมาลแม้ได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ยังต้องเสวยวิบากของทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ที่ยังตามส่งผลอย่างไม่ละเว้น จึงเป็นบทเรียนสำหรับผู้กระทำความผิดว่าแม้ได้รับโอกาสในทางโลก ทางสังคมและแม้แต่มีความสำเร็จในทางธรรมแล้วก็ตาม ก็ยังต้องรับผลของกุศลกรรมที่ตัวเองกระทำไว้ ฉะนั้น จึงควรสำรวมระวังกาย วาจา ใจ อย่าให้เกิดความผิดพลาดไปกระทำความผิดบาปขึ้นได้

อนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักปฏิกรรม (การทำคืน หรือ การแก้กรรม) ซึ่งเป็นพระธรรมวินัย โดยคุณุหัตถ์ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ (1) อาปัติปฏิกรรม ที่มีสาระสำคัญว่า ทำผิดแล้วก็รู้ตัวเปิดเผยความผิดนั้น และบอกว่า เลิก ละ จะไม่ทำอีก (2) ปวารณากรรม คือ การเปิดโอกาสเชื้อเชิญให้ว่ากล่าวตักเตือน และ (3) อัจฉยาเทศนา มีสาระสำคัญว่า เมื่อใครก็ตาม ทำการละเมิด ล่วงเกิน เข้าใจผิด หรือทำผิดต่อผู้อื่น ต่อมารู้ตัว หรือสำนึกได้ ให้ปฏิกรรมแก้ไขกลับตัว โดยไปขอขมาอภัยเขา การแสดงความยอมรับ หรือสำนึกผิดในการกระทำผิดของตน และมาบอกขอให้เขายอมรับความสำนึกของตน เพื่อที่ผู้กระทำผิดจะได้ปฏิกรรมและสำรวมระวังต่อไป เป็นความเจริญงอกงามในอริยวินัย และในการดำเนินชีวิต โดยปฏิกรรมเป็นการนำหลักกรรมมาปรับใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ด้วยการให้เขาพัฒนากรรมของเขาเอง เพื่อให้การกระทำครั้ง

ต่อไปยิ่งขึ้น หรือกลับร้ายให้เป็นดี ไม่ไปมัวกังวลอยู่กับความรู้สึกผิด เป็นทุกข์ และ
ทั้งไม่มัววุ่นงอนใจ แต่หันหาความรู้ คือ การอยู่กับปัญญา ค้นหาข้อบกพร่องแล้วคิด
แก้ไข [Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto) 2015b: 290 - 291]

3. เรื่องความสำเร็จกับการฝึกอบรมจิต การได้เป็นพระอรหันต์ของพระ
องค์สิริมาล เกิดจากการพัฒนาจิตและปัญญาเป็นสำคัญ พระองค์สิริมาลได้เป็น
พระภิกษุโดยพระพุทธเจ้าประธานการบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา
เมื่อพระองค์สิริมาลได้เป็นภิกษุแล้ว ได้สมาทานธุดงค์วัตร ปฏิบัติสมณธรรมอย่าง
ทุ่มเททั้งกายและใจ หลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว กระนั้นก็ยังไม่สามารถทำปัญญาให้
แจ่มได้ ต้องอาศัยกัลยาณมิตรคือพระพุทธเจ้าช่วยแนะนำให้กระทำสังกิริยา ทั้งนี้
เพื่อให้ได้รับอาหารบิณฑบาตอย่างเพียงพอแก่ร่างกาย ได้เจริญเมตตาจิต ได้กระทำ
ชาติในเพศคฤหัสถ์ในช่วงที่เป็นโจรองค์สิริมาลนั้นให้เป็นอัปโพหาริก เพื่อเจริญ
วิปัสสนากรรมฐานได้อย่างต่อเนื่อง จากนั้นจึงได้ปัญญาอันยิ่งในการละกิเลส ฉะนั้น
การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาลหลังพระพุทธเจ้าประธานการบรรพชา
อุปสมบทให้แล้ว ยังต้องอาศัยการฝึกอบรมจิตอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะต้องอาศัยการ
ชี้แนะจากพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นกัลยาณมิตรให้กระทำสังกิริยา ส่งผลดีต่อการฝึกอบรม
จิตโดยฝึกให้จิตอ่อนโยนด้วยความมีเมตตา กระทำชาติให้เป็นอัปโพหาริกเพื่อเอื้อต่อ
การปฏิบัติวิปัสสนา ดังนั้น จึงเป็นบทเรียน ว่าการได้เป็นพระอรหันต์ของพระ
องค์สิริมาลเกิดจากความสำเร็จในการฝึกอบรมจิตจนเกิดปัญญา ส่วนการได้รับ
บรรพชาอุปสมบทนั้นเป็นบุญบารมีเก่าที่กระทำมาดีแล้ว ด้วยการตั้งเจตนาและสร้าง
กุศลเพื่อสนับสนุนเจตนา นั้น การบวชจึงเป็นแต่เพียงพิธีกรรมที่ทำหน้าที่เป็นเส้น
แบ่งระหว่างชาติที่เป็นคฤหัสถ์กับชาติที่เป็นอริยชาติ โดยยังต้องอาศัยการปฏิบัติ
วิปัสสนาซึ่งเป็นการอบรมทางจิตด้วยไตรสิกขา ที่มีความมุ่งมั่นอีกมากที่เดี๋ยวกว่าจะ
ได้ปัญญาเห็นทุกข์ และได้เป็นพระอรหันต์ ฉะนั้น หากมีแต่เพียงพิธีกรรม เช่น การ
บวชนั้นยังไม่พอ ต้องอาศัยวิธีการฝึกอบรมจิตของตนด้วยไตรสิกขา ช่วยพัฒนาให้
เป็นจิตที่มีสมาธิ สติและปัญญา

อนึ่ง การปฏิบัติวิปัสสนา การกำหนดรู้อยู่กับปัจจุบัน เป็นการฝึกอบรมทาง
จิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา หากเทียบกับทฤษฎีทางจิตวิทยาของ
นักจิตวิทยาชาวตะวันตก เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund

Freud) เป็นการพัฒนาจิตในส่วนที่เรียกว่า จิตใต้สำนึก (Ego) โดยมุ่งเน้นที่การฝึกหรือการพัฒนาจิตของผู้อื่น ได้แก่ บุคคลที่เป็นบุรุษสรรพนามที่ 2 และบุรุษสรรพนามที่ 3 ส่วนการฝึกอบรมจิตในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาจิตของตนเองด้วยตัวเอง (Pokaeo 2010: 187) เช่น พระองค์สิริมาล พระกฤษณะและพระลักษมณ์ ที่ต้องฝึกอบรมจิตของตนเอง โดยมีพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางเท่านั้น

4. เรื่องคุณค่ากับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ แม้พระองค์สิริมาลในช่วงชีวิตที่เป็นโจร ได้เคยกระทำความผิดบาปกรรมด้วยการฆ่ามนุษย์มาเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อมีสัมมาทิฐิและตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ มีเจตนาในอรหัตตภูมิ สร้างบุญกุศลมาดีแล้วเพื่อหนุนนำให้สำเร็จตามเจตนาที่ตั้งไว้ มีไตรสิกขา กัลยาณมิตรและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้เกิดปัญญาอย่างท่วมท้นแรงกาย แรงใจและสติปัญญา ประกอบกับไม่มีการกระทำอนันตริยกรรมมาก่อน ย่อมไปสู่ที่สุดแห่งทุกขได้ เรื่องของพระองค์สิริมาลสามารถเป็นบทเรียนและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้เคยกระทำความผิดมาก่อน ว่าสามารถกลับตัวกลับใจมาตั้งมั่นบนเส้นทางแห่งความดีได้ แต่ต้องประกอบด้วยคุณธรรมสำคัญดังกล่าวข้างต้น การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาลสะท้อนแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่มีต่อมนุษย์ ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถพัฒนาได้ และพระพุทธศาสนาให้ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ต่อการบรรลุเป้าหมายขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา แม้เคยทำผิดพลาดมาก่อน หากมีเครื่องมือพัฒนาตนให้ถึงพร้อมด้วยไตรสิกขา มีความตั้งมั่นในสัมมาทิฐิ มีกัลยาณมิตร ก็สามารถถึงความสำเร็จได้

5. เรื่องกฎของกรรม เป็นบทเรียนสำคัญและตอกย้ำว่ากรรมเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีความคงตัวสูง เมื่อได้กระทำความผิดแล้ว กรรมนั้นย่อมส่งผล ตามพุทธภาษิตว่า “กรรมของใคร ๆ ย่อมไม่สูญหายไปไหน เขาต้องได้รับผลกรรมนั้น และเป็นเจ้าของกรรมนั้น” [Sn. (Thai) 25/672/660] เมื่อถึงเวลาที่กรรมนั้นส่งผล กรรมดีย่อมส่งผลเป็นวิบากที่ดี เช่น โจรองค์สิริมาลที่ได้เข้าไปปรากฏในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรม ในขณะที่เดียวกันคือช่วยขัดขวางในโอกาสที่โจรองค์สิริมาลจะกระทำความผิดกรรมอันเป็นอนันตริยกรรมไว้ได้อีกด้วย และด้วยบุญกุศลที่ได้สร้างมาดีแล้วในอดีตชาติ พระพุทธเจ้าจึงประทานการบรรพชา

อุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา อีกทั้งองค์อุลลิมายังเป็นผู้มีทุนมนุษย์สูงทั้งในด้านของปัญญา สังคมและอารมณ์ อหิงสกะหรือองค์อุลลิมายังเป็นโจรที่มีฝีมือ ไม่ถูกใครฆ่าตายไปเสียก่อนที่จะได้พบพระพุทธเจ้า ในขณะที่เดียวกันเมื่อถึงเวลากรรมชั่วให้ผล แม้ว่าได้เป็นพระอรหันต์แล้วก็ต้องรับวิบากของกรรมชั่วที่ทำไว้เช่นกัน ดังที่พระองค์อุลลิมายังต้องถูกท่อนไม้ ก้อนหิน ก้อนดินที่ชาวบ้านตั้งใจขว้างสุนัข ไก่ นก หนู นั้น ให้ต้องววมทกต้องกายของพระองค์อุลลิมายังได้รับบาดเจ็บถึงกับศีรษะแตก บาดรแตก สันหาภูขาต เป็นต้น ฉะนั้นจึงเป็นบทเรียนว่า สมควรต้องสำรวมระวังในการกระทำกรรม โดยต้องละกรรมชั่ว และมุ่งกระทำกรรมดีไว้ให้มากที่สุด

6. เรื่องความหมายของชาติ คำว่า ชาติ หรือ ชา - ตี ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเกิด มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การเกิดทางกาย การเกิดแบบนี้เป็นการเกิดที่ได้ร่างกายใหม่ เป็นการเกิดที่มีลักษณะเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติ เช่น การเกิดจากกรรมมารดา การเกิดอีกลักษณะหนึ่ง เป็นการเกิดทางจิต หรือการเกิดทางนามธรรม ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกขณะจิตที่มีการปรุงแต่งเกิดขึ้น เช่น เกิดความรู้สึกเป็นตัวกู ของกู เกิดความรู้สึกว่าเป็นนั่นเป็นนี่ การเกิดในลักษณะนี้สามารถมีได้ในเด็กที่โตพอสำหรับการรู้ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า รูป รส กลิ่น เสียง โสภณูปะ ธรรมารมณ์ การเกิดลักษณะนี้เป็นการเกิดทางจิตที่สามารถเกิดใหม่ได้ตลอดเวลาโดยไม่ต้องเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติ [Phra Dhammakosajarn 2015: 170 - 172] ในอรรถกถาที่ได้อธิบายถึงผลดีที่พระองค์อุลลิมายังกระทำสังกิริยาตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ ประการหนึ่งคือกระทำให้ชาติเป็นอัมโพหาริก ฉะนั้น เรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์อุลลิมายังจึงเป็นการเน้นย้ำถึง “ชาติ” ที่เกิดขึ้นในขณะจิต มีใช้ลักษณะของการเป็น “ชาติ” หรือ “การเกิด” ในลักษณะของการเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับกรรมของนายตัมพทาฐิกะที่ได้กัลยาณมิตรใหญ่คือพระสารีบุตร ที่ช่วยปลดความกังวลในบาปกรรมของตน โดยพระสารีบุตรกล่าวนำแก่นายตัมพทาฐิกะ ว่าเมื่อนายตัมพทาฐิกะฆ่านักโทษตามคำสั่งของพระราชา แล้วนายตัมพทาฐิกะจะมีบาปได้อย่างไร ทำให้นายตัมพทาฐิกะเชื่อตามคำของพระสารีบุตร จึงเสมือนการตัดกังวลโดยกระทำชาติในช่วงที่เป็นเพชรฆาตนั้นให้เป็นอัมโพหาริกเช่นเดียวกับกรรมของพระองค์อุลลิมายัง ดังนั้น จึงเป็นบทเรียนได้ว่า ชาติเกิดขึ้นได้ในทุกขณะจิตที่มีการปรุงแต่ง บุคคลควรสำรวมระวังในกาย

ใจ และวาจา เพื่อให้ชาติที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะจิตนั้นเป็นอริยชาติ ดังเช่นในกรณีของ พระองค์คุณสิมาล และนายตัมพทาฐิกะ

7. เรื่องการตั้งจิตรู้อยู่กับปัจจุบัน สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการได้เป็น พระอรหันต์ของพระองค์คุณสิมาล คือ การทำจิตให้ตั้งอยู่กับปัจจุบัน ดังที่ปรากฏอยู่ใน อังคสิมาลสูตร (ดังได้กล่าวมาแล้ว) ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับนายตัมพทาฐิกะที่วางใจ เชื่อตามคำกล่าวของพระสารีบุตร ว่าตนเองเป็นผู้ไม่มีบาปกรรมเพราะทำตามคำสั่ง ของพระราชชา มิได้ตั้งใจกระทำเอง เมื่อน้อมใจฟังพระธรรมเทศนาของพระสารีบุตร โดยกำหนดจิตอยู่กับปัจจุบันขณะ จึงสามารถบรรลุโสดาปัตติมรรคได้ การตั้งจิตอยู่ กับปัจจุบัน จึงเป็นบทเรียน เป็นกำลังใจและแนวทางปฏิบัติอันทรงคุณค่าสำหรับทุก คน ที่มีความตั้งใจพัฒนาตนเอง พัฒนาคุณภาพจิตของตนเองด้วยไตรสิกขา สามารถ กระทำให้สำเร็จได้ถ้ามีความตั้งใจจริง ถึงพร้อมด้วยฉันทะต่อการปฏิบัติภาวนา การมี กัลยาณมิตร และการตั้งจิตให้อยู่กับปัจจุบันขณะให้ได้อย่างแท้จริง ดังที่ พระ องค์คุณสิมาลและนายตัมพทาฐิกะได้กระทำสำเร็จมาแล้ว

8. เรื่องกุศลกรรมมีกำลังแรงกว่าอกุศลกรรม การได้เป็นพระอรหันต์ของ พระองค์คุณสิมาลให้ข้อคิดที่เป็นบทเรียน จากคำอธิบายในอรรถกถา ที่อธิบายว่าเป็น เพราะพระอรหันต์มรรคซึ่งเป็นกุศลกรรมทำหน้าที่เป็นอุปฆาตกรรม ตัดรอน อกุศลกรรมบางอย่าง ได้แก่ อุปัชชเวทนียกรรม และอปราปริยเวทนียกรรม ให้ กลายเป็นอโหสิกรรม ยกเว้นที่ภุชกรรมเวทนียกรรมที่ยังส่งผลอยู่แม้ได้เป็นพระ อรหันต์แล้วก็ตาม การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์คุณสิมาลเป็นบทเรียนที่แสดงให้เห็นว่า กุศลกรรมโดยเฉพาะที่เป็นกรรมหนักฝ่ายกุศลโดยเป็นมหัคคตกรรม (อันถึง ความเป็นสภาพใหญ่) ได้แก่ การได้ปัญญาอย่างใหญ่ เช่น เข้าถึงฌาน เป็นต้น ย่อมมี กำลังแรงกว่าอกุศลกรรมที่เกิดจากการทำปาณาติบาตกรรมด้วยการฆ่ามนุษย์ ส่วน อกุศลกรรมที่เป็นกรรมหนักอย่างอนันตริยกรรมนั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่าเมื่อ กระทำแล้วจะไม่มีใครช่วยยกขึ้นได้ ฉะนั้นในกรณีของพระองค์คุณสิมาลและพระคุณทล เกสีเถรี มีกุศลกรรมหนักที่เป็นมหัคคตกรรม คือ พระอรหันต์มรรคนั้นมีกำลังแรงกว่า อกุศลกรรมที่เกิดจากการฆ่าคนตาย ดังนั้น หากผู้ใดทำผิดพลาดไปก็ยังมีโอกาสพัฒนา คุณภาพจิตของตนได้ตามหลักของพระพุทธศาสนาที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ หากบุคคลนั้นสร้างกรรมหนักฝ่ายกุศลที่เป็นมหัคคตกรรม

ให้เกิดขึ้นได้ โดยไม่เคยกระทำอนันตริยกรรมมาก่อน เมื่อชดใช้ในอกุศลกรรมในจุติรายมาแล้ว สามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยหลักของไตรสิกขาเพื่อนำไปสู่ปัญญาและความสำเร็จสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ย่อมต้องมีบุญบารมีที่เคยสร้างมาดีแล้วในอดีตชาติช่วยหนุนนำให้ได้พบกัลยาณมิตรอีกประการหนึ่งด้วย

9. ประเด็นเรื่องข้อควรระวังเกี่ยวกับปาปมิตร เรื่องราวชีวิตของพระองค์กุลิมาล และเรื่องราวของพระเจ้าอชาตศัตรู เป็นบทเรียนหรือข้อควรระวังเกี่ยวกับปาปมิตรหรือมิตรชั่วได้เป็นอย่างดี และแสดงให้เห็นประโยชน์ของการมีมิตรดี ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงโทษของการมีมิตรชั่วด้วยเช่นกัน ที่ชักนำไปสู่ทางต่ำ ผู้เป็นกัลยาณมิตรนั้นมักเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ แต่ครูอาจารย์มิได้เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์เสมอไป ครูอาจารย์บางคนก็เป็นปาปมิตรกับศิษย์ของตน เช่น ทิศาปาโมกข์ที่เป็นอาจารย์ของอหิงสกะ ที่ได้กล่าวลวงให้อหิงสกะต้องไปเป็นโจรฆ่ามนุษย์ ก่อปาณาติบาตกรรมอย่างมากมาย พระเวททัตที่เป็นอาจารย์ของพระเจ้าอชาตศัตรู ที่ได้สั่งสอนและยุแหย่ให้ศิษย์กระทำความชั่วที่ร้ายแรง ถึงขนาดพระเจ้าอชาตศัตรูกระทำปิตุฆาตกรรม จึงทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูต้องพลาดในไสดาปตติมรรค เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็ต้องไปชดใช้กรรมในนรกภูมิจนกว่าจะสิ้นกรรม โดยอนันตริยกรรมเป็นกรรมหนักที่ไม่มีใครช่วยยกขึ้นได้แม้แต่พระพุทธเจ้า และส่งผลอย่างไม่มีวันระงับอีกด้วย

ดังนั้นจึงพบว่า เรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์กุลิมาล มีสาระสำคัญทั้งในด้านหลักธรรม หลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น สัมมาทิฐิ หลักกรรม การเกิดขึ้นของชาติในขณะจิต ไตรสิกขา การกำหนดจิตอยู่กับปัจจุบันขณะ กุศลมีกำลังแรงกว่าอกุศล กัลยาณมิตร ปาปมิตร พระพุทธศาสนาเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ และพระพุทธศาสนามีหลักให้ทุกคนพัฒนาตนเอง ทั้งหมดนี้ คือบทเรียนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อตนเอง ให้มีความเจริญต่อไปทั้งในทางโลกและทางธรรม

บทสรุป

ความหมายแฝงจากเนื้อหาของเรื่องราวชีวิตและการได้เป็นพระอรหันต์ของ พระองค์สิริมาล สามารถถอดมโนทัศน์ได้ 6 ประการ คือ กรรม อกุศลมูล ศีล สมาธิ ปัญญา และกัลยาณมิตร การได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาลนั้นเนื่องด้วยกุศล กรรม ส่วนการทำอกุศลกรรมของพระองค์สิริมาลนั้นมีเหตุมาจากอกุศลมูล (โลภ โกรธ หลง) อันเป็นรากเหง้าของความชั่วทั้งปวง พระองค์สิริมาลได้เป็นพระอรหันต์เพราะมี ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตของตนเองให้มีคุณภาพพอ จนเกิดปัญญาเห็นทุกข์ กัลยาณมิตรซึ่งในที่นี้หมายถึงพระพุทธเจ้า โดยเป็นปัจจัยสำคัญ ยิ่งอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้พระองค์สิริมาลได้เป็นพระอรหันต์ อย่างไรก็ตาม การมีทุนมนุษย์ ของพระองค์สิริมาลทั้ง 3 ด้าน คือ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และทุนทางอารมณ์ ส่วน หนึ่งเป็นเพราะวิบากของกุศลกรรมที่พระองค์สิริมาลได้สร้างไว้ในอดีต อีกส่วนหนึ่งเป็น ความชวนชวายเป็นปัจจุบันโดยเฉพาะทุนทางอารมณ์ที่พัฒนาได้จากการปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน

สำหรับบทเรียนที่ได้จากการศึกษาเรื่องนี้นั้นมีหลายประการ สามารถนำมา ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีได้ เช่น การเปลี่ยนจากมิจฉาทิฎฐิให้เป็นผู้ตั้งอยู่บนสัมมาทิฎฐิ การมีไตรสิกขา ความสำคัญของการมีกัลยาณมิตร ข้อควรระวังในการให้โอกาสต่อ ผู้กระทำความผิดที่ควรอยู่ในกฎระเบียบและความเหมาะสมเพื่อป้องกันการเกิดความ อยุติธรรมและความมีอันตรายต่อผู้อื่นหรือต่อสังคม และการได้เป็นพระอรหันต์ของพระ องค์สิริมาลเป็นเรื่องราวที่เป็นตัวอย่างในเรื่องชาติ (การเกิด) ที่เป็นการเกิดทางจิต โดย ยืนยันถึงความหมายของชาติในกระแสของปฏิจาสมุปบาท และเป็นการเกิดที่มีความ สำคัญเพราะทำให้ได้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น จึงเป็น บทเรียนในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นกฎที่มีความคงตัวสูง จึงสมควรระมัดระวังและ สำรวมกาย วาจา ใจไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะระลึกรู้ได้ เรื่องราวของพระองค์สิริมาลเป็นการ สะท้อนเรื่องหลักกรรมและการพ้นไปจากวงจรกรรม ผ่านชีวิตที่มีการขึ้น - ลงจาก จุดสูงสุด (กษัตริย์ พรหมมณ) ลงสู่ภาวะต่ำสุด (โจรป่าฆ่ามนุษย์) เพราะการกระทำและ ผลของการกระทำที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ฉะนั้น เรื่องราวของพระ องค์สิริมาลจึงเป็นประวัติชีวิตและการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ของผู้ที่ชื่อว่า องค์สิริมาล ที่ดำเนินชีวิตไปตามกรรมและผลของกรรม จนกระทั่งมีไตรสิกขาเป็นเครื่องมือในการ

พัฒนาตน ถึงพร้อมด้วยกัลยาณมิตรคอยประคับประคองด้วยคำสั่งสอนที่เป็นประโยชน์ และวิบากของกุศลกรรมส่งผล จึงบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ หากมองในทางธรรม พบว่า เป็นเรื่องของหลักกรรมที่มีเหตุเกิดจากอกุศลมูล และสามารถผ่านพ้นจากวงจรกรรมนี้ได้ด้วยหลักธรรมที่ชื่อว่า ไตรสิกขา โดยมีกัลยาณมิตร คือ พระพุทธเจ้าและคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และยังสามารถกล่าวได้ว่า เรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาล เป็นสูตรที่ร้อยเรียงความหมายของอริยสัจไว้อย่างแนบคายที่สุด โดยกรรมสื่อความหมายถึงทุกข์ อกุศลมูลสื่อความหมายถึงสมุทัย ไตรสิกขาสื่อความหมายถึงมรรค และกัลยาณมิตร ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า นั้นสื่อความหมายถึงสิ่งที่เรียกว่า นิโรธ

ฉะนั้น เรื่องราวการได้เป็นพระอรหันต์ของพระองค์สิริมาลจึงเป็นสูตรที่ร้อยเรียงหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์ไว้ภายใต้เรื่องราวประวัติชีวิตของพระอรหันต์สาวก ที่ชื่อว่า พระองค์สิริมาล ไว้อย่างเป็นระบบระเบียบและสามารถตีความได้หลายระดับ ทั้งที่เป็นประวัติบุคคล หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา และอริยสัจรวมทั้งเป็นเรื่องราวที่มีบทเรียนต่อชีวิตและแนวทางปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

References

- Chaibangyang, P. (2013). *80 พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และอ้างอิงในพระไตรปิฎก: อดีตชาติของพระอสีติมหาสาวก การวนเวียนไปตามภพภูมิต่าง ๆ ด้วยอำนาจกรรมและความพิเศษแห่งบารมี* [The complete edition of 80 Arahants for study, research and reference in the Tripitaka: The Past Lives of Asiti the Great. Roaming around different worlds with power, karma and the specialness of prestige]. Bangkok: Dharma Council.
- Jansawang, K. & Prombutara, S. (2019). *ทุนมนุษย์กับการเปลี่ยนแปลง: กระบวนทัศน์ใหม่ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์* [Human Capital with Change: A Paradigm Shift of Human Resource Management]. *Journal of Management Sciences*, 6(2), 219 - 222.
- Kaew, S. (1978). *ลัทธินอกพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนา*. [Non - Buddhism compared to Buddhism]. Bangkok: Suphot Karn Pim.
- Longsombun, P. (n.d.). *พจนานุกรม มคธ - ไทย* [Bihar - Thai Dictionary]. Bangkok: Ruang Panya Shop.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* [Tripitaka in Thai of Mahachulalongkornrajavidyalaya edition]. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya printing house.
- Mahamakutraavidyalaya. (1994). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* [Tripitaka and translation commentary in Thai of Mahamakutraavidyalaya edition]. Bangkok: Mahamakutraavidyalaya printing house.
- Meeting of the Royal Ordinance Region 3, the Royal Ordinance in the reign of King Rama I (Part 2)*. (1921). Phra Nakhorn: Sophon-phanthanakon printing house.

- Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto). (2015a). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 23) [Buddhist Dictionary Dharma Book] (23th ed.). Bangkok: Pallitham Publishing, a subsidiary of Pet and Home Publishing Company Limited.
- Phra Brahmakunaphorn (P.A. Payutto). (2015b). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 43) [The Buddhadhamma extended edition] (43th ed.). Bangkok: Pallitham Publishing, a subsidiary of Pet and Home Publishing Company Limited.
- Phra Buddha Gosa Thera (Wrote). (2013). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค* (พิมพ์ครั้งที่ 11) [The Visuddhimagga Scripture] (11th ed.). Bangkok: Thanapress Company Limited.
- Phra Dhammakosajarn (Nguem Indhapanyo). (2015). *ธรรมะ 9 ตา* (พิมพ์ครั้งที่ 5) [Dharma 9 Eyes] (5th ed.). Bangkok: Amarin Dharma, Amarin Printing and Publishing.
- Phra Phutthaworayan (Mongkol Wirotchano). (2005). *เก็บเล็กผสมน้อย ฉบับสมบูรณ์* [A complete collection of little mixes]. Bangkok: N.P.
- Phra Thepkitti Panyakun (Kittiwutho Bhikkhu). (2004). *กรรม - การให้ผล* [Karma - giving results]. Bangkok: Sahaththamik Printing Co., Ltd.
- Phra Thepmuni (Wilas Yanawaro). (1984). *กรรมที่ปณี* [Karma Dipanee]. Bangkok: Roong Ruangtham Printing House.
- Pokaew, S. (2010). *จากจิตวิทยาสู่พุทธธรรม* [From Psychology to Buddha dhamma]. Nakorn Pathom: Contemplative Education Center, Mahidol University.

- Pornchokchai, Sophon. (2021). *ชูพระไตรปิฎกวิพากษ์พระมหาอุทมิชัยที่อ้างองคุลิมาลมาบวช นี้อด* [Raises the Tripitaka for the criticizing of Phra Maha Wuttichai, who claimed Angulimala's story for ordination for Not]. Retrieved August 6, 2021. https://www.area.co.th/thai/area_announce/area_press.php?strquey=press_announcement1718.htm.
- Puangsomjit, T. (2021). *อภิปรายความการเป็นพระอรหันต์ของพระองคุลิมาล ว่าด้วยพุทธธรรมและทุนมนุษย์* [Discussion on the Being an Arahanta of Phra Ongkhulimal Concerning Buddhist Dhamma and Human Capital]. Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University.
- Rattanasuwan, P. (1995). *พระราชปุจฉาเรื่องเหตุใดผู้ร้ายฆ่าคนตายจึงเป็นพระอรหันต์ได้* [The Royal Question for why that the Murderer be becoming an Arahant]. Bangkok: Rongphim Winyan.
- Supasorn, P. (2011). *กรรม การเกิดใหม่ และอนัตตา* [Karma, Rebirth and Anatta]. Bangkok: J Print Printing.
- Wat Thai Chetawan Maha Viharn. (2021). *มหาโจรกลับใจ* [Repentant Thief]. Retrieved February 1, 2021, from <http://www.watthaichetavan.org/index.php?lay=show&ac=article&id=538706834&Ntype=1>.
- Wedchayanon, N. (2008). *มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์* [A new dimension in human capital management]. Bangkok: Graphico Systems.